REDAKTIONEEL

Het tweede nummer van 1995 ligt alweer voor u en u hebt het misschien al doorgebladerd. Toch willen we nog enkele zaken aan u kwijt voor de vakantie. De afgelopen periode moest er hard gewerkt worden door leden en bestuur, want een drietal aktiviteiten kwamen in een kort tijdsbestek op ons af, nl. de jaarvergadering, de tentoonstelling Expo '95 en het opstarten van de werkgroep 'Opdrachten'. Van de jaarvergadering vindt u elders in dit nummer het uitgebreide verslag. Daar het niet lukte op deze vergadering een nieuwe voorzitter te kiezen, gingen we verder met een interim-bestuur en samen met enkele leden werden de aktiviteiten voortgezet. Met algemene stemmen werd besloten de vereniging meer naar buiten te laten treden en de eerste mogelijkheid bood de Expo '95, een tentoonstelling en presentatie van aktiviteiten in Noord-Oost-Friesland. Menig uurtje werd vrijgemaakt voor de organisatie en op 12 april was onze vereniging met een stand vertegenwoordigd.
Een grote belangstelling en een redelijk aantal opdrachten voor onderzoek naar de geschiedenis van boerderij, huizen en families waren hiervan het gevolg.
Dit noodzaakte ons de bijna ter ziele gegane werkgroep 'Opdrachten' weer in het leven te roepen en samen met andere leden aan het werk te zetten.
De PR heeft wat meer gestalte gekregen in de vorm van het verspreiden van een PR-brief, waarin de doelstelling en aktiviteiten van de vereniging naar voren komen. Er zijn reeds meer dan 400 ex. verspreid bij musea, archieven en bibliotheken. Op de Expo '95 werden enkele honderden aan passanten uitgedeeld.
Met het Centr. Buro v. Genealogie zijn we overeengekomen dat men daar de "Sneuper" ontvangt en dat deze ter inzage komt te liggen op de leeszaal. In ruil daarvoor krijgen wij informatiemateriaal van het Buro voor onze leeszaal.
Sommigen van u krijgen deze keer 2 Sneupers, nl. nummer 32 en 33. Nu is no. 32 een speciale uitgave, waar reeds eerder over geschreven is. Dit blad dient tot naslagwerk bij uw familieonderzoek; hierin staan nl. op alfabetische naamvolgorde gegevens van families waarvan minstens over 3 generaties iets te vinden is op de studiezaal van het Streekarchief te Dokkum.
Dit nummer is samengesteld door ons lid dhr. H. Aartsma en door onze vereniging uitgegeven. De leden binnen de regio en de aanwezigen op de jaarvergadering hebben hem reeds ontvangen.
Extra exemplaren kunnen voor f 5.= besteld worden bij de redactie.

U zult verder in de toekomst meer en beter op de hoogte gehouden worden van nieuwe aanwinsten via de rubriek 'Vraag en aanbod'. Dit geldt met name voor uitgewerkte opdrachten, waarvan een speciaal archief aangelegd is, zodat ook bezoekers van de studiezaal te Dokkum er profijt van kunnen hebben.
Enkele kleine wijzigingen in beleid en uitvoering zullen u de komende tijd kunnen opvallen, dit n.a.v. de gehouden enquête. Zo zal er vanaf heden een klein cv bij elke schrijver of schrijfster komen te staan. Levert u copy in, doet u dit er meteen even bij, zodat we niet behoeven te bellen. Ook zal de ingezonden tekst in het vervolg geredigeert worden en bij twijfel zal contact gezocht worden met de inzender(ster).
Dit alles moet dienen tot een nog betere presentatie van het blad.
We hopen als redactie er deze keer weer een gevarieerd geheel van gemaakt te hebben en we wensen u allen een prettige vakantie en vooral een behouden heen- en terugreis.
Graag een gezond totziens in september.

namens de redactie, E.Smits.

Van de voorzitter (a.i.)

In overleg en na enige aandrang heb ik besloten voorlopig als voorzitter in het bestuur te functioneren. Mochten er bezwaren zijn, wilt u dan uw reactie kenbaar maken aan het bestuur via de postbus 361?

In de statuten staat dat het bestuur mag beslissen hoe te handelen in niet voorziene zaken. Wij willen als bestuur de vereniging krachtig ondersteunen om te groeien in kwantiteit en kwaliteit.

G. de Weeger

Van de secretaris

De volgende ledenvergadering is gepland op donderdag 19 oktober 1995. Tijd plaats en spreker volgen later. De datum kunt u alvast noteren!

LEDENNIEUWS

Van het ledenfront hebben we ook dit keer weer positieve berichten. Een viertal nieuwe leden hebben zich opgegeven om deel uit te maken van een enthousiaste groep hobbyisten.
We verwelkomen:
138. CENTR. BURO v. GENEALOGIE te Den Haag.
139. dhr. W. POSTHUMUS, Mulseleane 27, 9041 GX Berlikum - met belangstelling voor Ternaard en omgeving.
140. mevr. H.J.DEKEMA, Dennenhorst 17, 3972 GL Driebergen.
141. mevr. V.SCHAAFSTRA-METZLAR, Dr. Colijnstr.32 1775 CJ Middenmeer - zij doet fam. onderzoek naar fam. Schaafstra en Woudwijk.

Bij vergissing werd no.67 mevr. vd WERFF-JANSEN uit Arnhem afgevoerd als lid. Met onze welgemeende excuses daarom een extra warm welkom. Haar adres: Valkstraat 28, 6822 KT Arnhem.

Verhuisd is ons lid no.89 dhr. VELINK van Molenend. Het nieuwe adres is de Draai 9 .... .. Giekerk.
Ons lid en typist dhr. T.ZIJLSTRA, Langgrousterwei 31, 9137 RL Oosternijkerk is na een lange kuur en operatie in het ziekenhuis te Groningen weer thuis. We hopen dat alles naar wens blijft gaan en wensen hem een spoedig algeheel herstel.

Veel mensen hebben met de vereniging kennis kunnen maken op de Expo '95 te Oosternijkerk. Ook werd onze vereniging veel werk gegund in de vorm van opdrachten tot onderzoek. Al met al was het een positieve ervaring aan deze tentoonstelling mee te doen.
Een uitgebreider verslag vindt u elders in dit nummer.

De penningmeester vraagt nogmaals uw aandacht. Er zijn enkele leden die hierbij een kwitantie (laatste aanmaning) ontvangen vanwege nog niet betaalde kontributie. Graag per ommegaande overmaken op ons rekeningnummer!!!

ES.

REMPLACERING.

De ondergeteekende biedt zijne diensten aan tot het leveren van PLAATSVERVANGERS, zoo wel voor de Schutterij als Militie; belovende hij aan diegenen welke hem hiermede zouden willen begunstigen, eene kompete behandeling.

P. M. PRUIDON, *Zaakwaarnemer*,
in de Bollemansteeg, lett. F, no. 316, te Leeuwarden.

NB. NB. Diegenen welke zich als PLAATSVERVANGERS willen engageren,
NB. mits de noodige vereischten daartoe bezittende, kunnen bovengenoemde in persoon hier over spreken.

VERSLAG "EXPO '95"

Op de gehouden jaarvergadering in maart jl. werd aangeroerd dat de vereniging best wat meer aan PR zou kunnen doen. Tot het maken van een PR brief werd besloten en de redactie nam de taak opzich om dit te verzorgen. Daarnaast stelde men zich de vraag of deelname aan de EXPO'95 te Oosternijkerk met zo'n 70-tal stands, waar zo'n 10.000 bezoekers te verwachten zijn, niet iets was voor de vereniging om zich daar te presenteren.
De penningmeester kreeg de opdracht dit uit te werken en zich te informeren. Dit resulteerde later in een positieve gedachte om mee te doen en er werd een groep gevormd die de organisatie op zich zou nemen.
Er werden een drietal vergaderingen gehouden en het nodige materiaal verzameld of gemaakt. Zo startte op 12 april onze eerste officiële presentatie, die duurde tot en met 17 april.
Bij toerbeurt deden een 15-tal leden dienst tijdens de openingsuren. De vereniging werd op een zo breed mogelijk gebied aangeboden aan het publiek. Men kreeg informatie over het gehele doen en laten binnen de vereniging en er werden tal van PR-brieven uitgedeeld aan de bezoekers.
Veel mensen maakten van de gelegenheid gebruik kennis te maken met het werk van de leden en een groot aantal wenste een onderzoek naar familie of geschiedenis van boerderij of huis.
Op 24 april werd een evaluatievergadering gehouden en een kosten/baten-overzicht besproken. Met algemene stemmen kwam men tot de conclusie dat er, op doelmatige wijze, vaker van zo'n gelegenheid gebruik gemaakt kan worden om naar buiten te treden. Van de kinderziektes die deze eerste keer optraden werd een verslag gemaakt, zodat er een volgende keer nog beter werk geleverd kan worden.
De werkgroep heeft de komende tijd volop werk en de baten die hieruit voortvloeien komen geheel ten goede aan de verenigingskas.
Tot slot nog een opmerking: algemeen was men van oordeel dat de betrokkenheid van zo'n grote groep leden zeer zeker bijdroeg aan de kontacten binnen de vereniging en men alleen daarom al de EXPO '95 als zeer positief ervaren heeft.

ES.

adv.

Na de vakantie kan de werkgroep weer opdrachten aannemen. Werkgebied regio DONGERADEEL.
Slechts f 5.= p/uur met een minimum van f 25.=
excl. kosten van kopie/auto.
inl. via postbus 361, 9100 AJ Dokkum.

VAN DER WERF(F) - DOKKUM (6)

D. v. d. Werff

Van der Werf(f) vóór 1811.
De familie van JOGCHUM HENDRIKS (3).

Behalve Jan van der Werff maakte nog een voormalig lid van onze vereniging deel uit van deze familie. Met name doel ik op wijlen Ds. F.A.W.NOORDHUIS-VAN 'T LAND, die op de ledenlijst per 1 november 1987 onder nr. 25 stond ingeschreven.
In leven was zij predikante van de N.H. kerk in Ulrum. Zij schreef vele artikelen en zij was een sneuper in hart en nieren. Zo gaf zij een familieboek uit over haar ouders met als titel: Jan en Hilligje 1895-1973/74. Zij stelde kwartierstaten op van de familie's van 't Land, Bernard, Kluin en Van der Werff. Zij had het voornemen een boek te schrijven over de Van der Werff's uit Dokkum, waarvan de aanzet al gereed was. De inhoudsopgave van dit boek gaat als bijlage hierbij. Vele gegevens van mijn bijdrage zijn aan haar boek ontleend.
FREDERICA ADA WILHELMINA VAN 'T LAND werd op 27 mei 1928 in de stad Groningen geboren. Zij was een dochter van Jan van 't Land en Hilligje Kluin. Op 7januari 1969 huwde zij met de landbouwer en president-kerkvoogd Arent Noordhuis uit Zuurdijk(Gr.). Zij overleed in Ulrum op 17 februari 1989. Haar moeder was een dochter van Gerrit Kluin en GEERTRUIDA VAN DER WERFF. Deze laatste was een verre nazaat van JOGCHUM HENDRIKS en Geeltie Jans.

De kwartierstaat van Geertruida van der Werff:

- VIII-43 -

GEERTRUIDA ANDRIES VAN DER WERFF werd op 21 oktober 1860 in Leeuwarden geboren als dochter van Andries Minnes van der Werff en Maria Johannes Suurhof. Op 11 augustus 1883 trouwde zij te Meppel met GERRIT KLUIN, hoedenmaker en fabrikant, die op 27 januari 1851 te Meppel geboren was en op 12 februari 1929 in Groningen overleden.
Zij kregen 9 kinderen. Zij overleed in Groningen op 22 oktober 1949.

- VII-18 -

ANDRIES MINNES VAN DER WERFF, van beroep stucadoor, werd

op 28 januari 1826 in Leeuwarden geboren als zoon van Minne Jochums van der Werff en Pietje Gatzes Elzinga. Op 15 mei 1853 trouwde hij te leeuwarden met MARIA JOHANNES SUURHOFF, die op 15 oktober 1825 te Leeuwarden was geboren als dochter van Johannes Suurhoff en Juliana Stout en aldaar op 15 mei 1901 in Leeuwarden was overleden. Hij overleed aldaar op 29 juli 1894. Zij kregen 8 kinderen.

- VI-9 -

MINNE JOCHUMS VAN DER WERFF, broodbakker, werd op 27 september 1790 in Dokkum geboren als zoon van Jogchum Minnes van der Werf en Minke Andries van Zeegen. Op 8 juni 1823 hertrouwde hij te Leeuwarden met PIETJE GATZES ELZINGA, geboren te Wirdum op 3 april 1795 als dochter van Gatze Tjerks Elzinga en Grietje Ruurds. Bij haar kreeg hij 4 kinderen. Zij overleed te Leeuwarden op 8 juni 1830 en hij aldaar op 21 februari 1859.

- V-5 -

JOGCHUM MINNES VAN DER WERF, brouwer en zilversmid, werd op 13 augustus 1752 in Dokkum gedoopt en overleed aldaar in 1802 of 1803. Hij was gehuwd met MINKE ANDRIES VAN ZEEGEN. Zij kregen 9 kinderen.

Inhoudsopgave van het boek over Van der Werff uit Dokkum door Ds. F.A.W. Noordhuis-van 't Land:

Het Boek van Jan en Hilligje V
Van der Werff uit Dokkum!
Inleiding
Dokkum: Stad
Scheepswerven
Admiraliteit
Brouwerij
Goud- en zilversmeden
Kerkhistorie
I Kwartierstaat Geertruida v.d. Werff
II Fam. van der Werff: A, B, C, D, E, F, G, H, I.
Register

De ondergeteekende maakt aan zijne geëerde Stad- en Landgenooten bekend, dat hij ontvangen heeft, eene extra mooije partij fijne BUILGAZEN, bijzonder geschikt voor Bakkers en Grutters Buitmolens, alsmede voor Apothekers Tromzeven. – Hij beveelt zich vriendelijk in een leders gunst aan, met belofte van eene prompte en civiele behandeling.
Sneek, den 22 Julij 1830.
H. ESKES,
Buil- en Zeefmaker.

VAN DER WERF(F) - DOKKUM (7)

D. v. d. Werff

Van der Werf(f) vóór 1811.
De familie van JOGCHUM HENDRIKS (4).

Van Jogchum Hendriks en Geeltie Jans stammen een tal Van der Werff's uit Dokkum af, waarvan we enige zullen noemen:

- VI-46 -

YSAAC HENDRIKS VAN DER WERFF, van beroep deurwaarder, werd op 28 oktober 1797 in Dokkum geboren als zoon van Hendrik Isaacs van der Werff en Maria Elisabeth Schut. Hij trouwde aldaar op 2 september 1819 met JANTJE COUSIN, geboren te Dokkum op 25november 1797 als dochter van Jan Berents Cousin, hoedenmaker, en Lolkje Klaases. Zij kregen 8 kinderen. Ysaac Hendriks overleed in Dokkum op 10 september 1880.

- VII-99 -

LOLKJE ISAACS VAN DER WERFF, dochter van VI-46, werd op 3 november 1819 te Dokkum geboren. Zij trouwde aldaar op 14 februari 1850 met MICHAËL HENRICUS WITBOLS FEUGEN, zonder beroep, op 14 juni 1796 in Dokkum geboren als zoon van Hector Feugen en Anna Gerkens, laatstelijk secretaris der Algemene Rekenkamer over Nederlands Oost-Indië, weduwnaar van Catharina Rosina Breune. Zij kregen 3 kinderen. Lolkje overleed 9 maart 1887 te 's Gravenhage. Henricus overleed te Dokkum op 18 juni 1860.

- VII-90 -

JAN JACOBS VAN DER WERFF, handelaar in grutterswaren en melk, werd op 18 november 1833 in Dokkum geboren als zoon van Jacob Jans van der Werff en Kanke Alles Klaver. Hij trouwde op 27 mei 1858 te Dokkum met KLAASKE BOTES SCHAAFSMA, in Dokkum geboren op 27 november 1827 als dochter van Bote Schaafsma en Martje Alles Klaver. Zij overleed te Dokkum op 20 januari 1922. Hij overleed aldaar op 5 december 1921. Zij kregen 5 kinderen.

- VIII-1 -

GERHARDUS JANS RAADSMA VAN DER WERFF, timmerman-aannemer,

werd op 3 augustus 1833 te Dokkum geboren als zoon van Lutske Eelkes van der Werff. Hij trouwde op 3 mei 1857 te Dokkum met WYTSKE DURKS HEERINGA, op 25 december 1836 aldaar geboren als dochter van Durk Heeringa en Elisabeth Nannes Kroese. Zij kregen 8 kinderen. Hij overleed te Dokkum op 2 juni 1881 en zij aldaar op 2 juni 1885.

- VIII-85 -

JACOB ALLES VAN DER WERFF, drankhandelaar, werd op 26 augustus 1860 in Dokkum geborenals zoon van Alle Jacobs van der Werff en Maria Magdalena Haverschmidt. Op 10 mei 1888 trouwde hij te Menaldum met TJITSKE SIDERIUS, op 18 februari 1861 te Wier geboren als dochter van Broer Pieters Siderius en Gelbrigje Jans Boersma.

- IX-3 -

EELCO DURK GERHARDUS RAADSMA VAN DER WERFF, tuinman, werd op 19 februari 1864 te Dokkum geboren als zoon van Gerhardus Jans Raadsma en Wytske Durks Heeringa. Op 28 mei 1892 trouwde hij in Kollumerland met YBELTJE SIKKENS, op 10 januari 1871 te Kollum geboren als dochter van Roelof Sikkens en Jeltje Vrieswijk. Zij kregen 7 kinderen. Eelco overleed te Dokkum op 24 december 1954 en Ybeltje aldaar op 14 mei 1944.

Wordt vervolgd.

LEES WEL.

De gezigtkundige Brillenslijper A. BRAMSON, van Zwolle, geattesteerd in zijne kunst door den wel edelen geleerden Heer *G. F. Reiche*, Hof-Medicus van Z. M. den Koning der Nederlanden, recommandeert zich tot het leveren van eigen vervaardigde regelmatig geslepene *BRILLEN*, dienende voor alle Gezigten, voor bijziende, geopereerde of zwakke Oogen, om dezelve tot in den hoogsten ouderdom te conserveren; — hij heeft ook eenige menschen in Friesland geholpen, die vruchteloos hulp bij anderen hebben gezocht. Is te ontbieden bij W. MORRA, in het Lemster Veerhuis, alhier.

AAN DE DAMES.

J. C. DE GRAAFF, Dames-Kapper, zal gedurende het verblijf van Zijne Majesteit te Leeuwarden, gereed zijn de Dames te Kappen, naar den laatsten smaak; hij is voorzien van DAMES-HAARTOUREN, en is gelogeerd bij *R. D. de VRIES* op de Vleeschmarkt, letter F, no. 15.

M. KLEIN, is alhier aangekomen met eene schoone partij *GELEERDE GOUDVINKEN*, die bij het aanspreken en ook zonder aanspreken differente airtjes kunnen fluiten. Is gelogeerd bij de Weduwe *VAES*, in het Harlingen Veerhuis.

Gezinsstaat van Hendrik van der Kooi.
Reinder H. Postma.

Hendrik van der Kooi, arbeider, geboren te Ezumazijl op 11 april 1832, wonende te Morra, zoon van Johannes van der Kooi en Trijntje Fenema.

Hij is getrouwd te Metslawier op 24 december 1864, op 32-jarige leeftijd (1) met Tjitske Dijkstra (30 jaar oud), geboren te Anjum op 23 december 1834, overleden aldaar op 15 mei 1876, 41 jaar oud, dochter van Harmen Dijkstra en Aaltje Dijkstra.
Uit dit huwelijk:

1 Johannes van der Kooi, geboren te Anjum op 20 juni 1867.

2 Harmen van der Kooi, geboren te Anjum op 8 mei 1871.

Hij is getrouwd op 8 september 1877, op 45-jarige leeftijd (2) met
Aafke Hooghiem (56 jaar oud), arbeidster, geboren te Oostrum op 22 juni 1821, overleden te Morra op 24 maart 1901, 79 jaar oud, dochter van Andries Jans Hooghiem en Antje de Vries.

Op 16-10-1869 moest Hendrik voor het arrondissementsgerecht in Leeuwarden verschijnen wegens het plegen van diefstal. Uit de aantekeningen blijkt het volgende: in de vroege ochtend van 2 september 1869 had hij peren uit de tuin van de weduwe van Tacke Buma in Anjum gestolen, die thuisgebracht, vervolgens terugkerende de zakken opnieuw met peren gevuld en daarmee weer naar huis gegaan. Dit alles werd gezien door zijn dorpsgenoten Wiebe Wessels Dijkstra, 41 jaren en Antje Sijtzes Sijstma, oud 52 jaren.
Het nadeel van de weduwe Buma is zo klein dat het een bedrag van vijfenwintig franken niet te boven gaat. Omdat het gestolene van een zeer geringe waarde is, verkleint het de omvang van het vergrijp zodat een straf twee maanden correctie plus betaling van de kosten wordt opgelegd. Daarmee heeft Hendrik nog geluk want normaal varieerde de opgelegde straf in dergelijke gevallen tussen de één en de twee jaren.
Kosten die hij moest betalen, waren: getuigen 6,61; deurwaarder enz. 2,94, de griffier voor expeditiën afgegeven aan den heer officier 0,57; art. van deze staat 0,10 - totaal f 10,22.

Jeugdherinneringen 2 - Pieke
J. Broersma-Haaijer

Wij woonden aan de Halvemaanspoort en in een zijsteeg daarvan, de Zoutsteeg, woonde Pieke. Zijn echte naam was Leendert Douma. Hij werd geboren in Dokkum en had een tweelingbroer Jan.
Pieke liep langs de deuren met band en garen, schoensmeer e.d. Ook handelde hij in lompen. Zijn pakhuis was naast ons huis op het Bolwerk. Pieke werd ook wel schele Pieke genoemd omdat hij aan een oog scheel was. Hij was in het bezit van een valse herdershond. Wij als kinderen, m'n vriendin Klaske, buurkinderen Annie, Sieta, Lumke, Jilles, Berend en vele anderen, waren daar doodsbenauwd voor. Als je "Pieke" riep, liet hij de hond op je afkomen, gelukkig hield hij hem nog wel vast aan een stuk touw.
Pieke was gek op medailles maar hij zag het verschil niet tussen een echte of een nagemaakte. Men maakte ze zelf door een flessedop plat te slaan, er een gaatje in te maken en een lintje aan te doen. Zo'n eksemplaar werd dan aan Pieke kado gedaan waarna hij er demonstratief mee rondliep.
Als hij er weer een aantal had gekregen, speldde hij ze op de borst en ging bij de Woudpoort staan, hij vertelde trots dat hij ze van de koningin had gekregen. Maar wee diegene die hem uitlachte, die kon rekenen op een pak slaag!
Pieke werd vaak geplaagd. Geregeld kwam hij 's avonds in bij donker thuis en kon zijn sleutelgat niet vinden omdat de jeugd het had dichtgestopt met stopverf. Hij schreeuwde en tierde dan moord en brand. De hond ging woest te keer en de hele buurt raakte in rep en roer.
Verder vond men het leuk zijn ramen zwart te verven zodat Pieke dacht dat het nooit licht werd.
Mijn grootvader Hein Joustra kaatste wel in Dokkum en Pieke deed dan ook mee.Vaak verstopte men dan de ballen en zei dat het een "boppeslag" was. Zodoende kon hij dan weer een medaille krijgen.
Als hij een goede bui had, deelde hij pepermuntjes aan ons uit. Mijn moeder kreeg wel jurken uit zijn pakhuis met lompen. Maar jammer, de pepermuntjes werden weggegooid en de jurken kwamen weer terug in zijn pakhuis.
Nog zie ik Pieke lopen met zijn hond langs de Harddraversdijk, de hond woest blaffend en hij tierend er naast. Er was niet veel verschil tussen Pieke zijn gezicht en zijn pet, ze waren beide even zwart.
Veel Dokkumers zullen zo hun herinneringen aan Pieke hebben en misschien nog andere voorvallen weten. Hoe hij aan zijn bijnaam kwam, is mij niet bekend. Wat ik wel weet, is dat we niet snel weer zo'n stadstype krijgen. Pieke is op oudere leeftijd nog opgenomen in een tehuis en daar overleden.

DE KLOK FAN'E LJUSSEMER TOER

D. Douma

De klok yn 'e toer is al âld. Hy is getten yn 1498 sa't op de klok sels stiet. De grutte is sa'n 90 sm by de ûnderste râne en hy is 500 kg swier.
Op de toer steane ôfbyldingen fan Petrus en Catharina. Mooglik is Petrus de patroan fan de tsjerke (Fryske Nammen 8, bl. 90) Fierder steane de nammen der op fan de pastoar: Keimpe, de vikarius: Syvert, en dy fan de jitter: Johan. Wis deselde as de jitter fan de klok fan Peazens? Der sit in ferskil fan njoggen jier mei de Peazemer klok en it is deselde namme.
Yn oktober 1945 hat der in stikje oer de klok yn de Dokkumer krante stien. De klok hat fuort west troch de Dûtsers, mar lokkich is hy wer weromfûn, sa't wy dêryn lêze kinne.
Letter wie der in ynwenner fan Ljussens dy't dat stikje ynstjoerd hat. Miskjin wol famylje? Troch myn "sneupen" bin ik dat foarby kaam. Douwe Stiemsma hat it yn oktober 1945 makke. Wy neamden him "Douwe, rymke", no net om 'e nocht fansels. Ik ha him ek wolris frege: "Douwe, ha jo wol in rymke?" Earst wist ik it net, dan tocht ik dat ik wier in rymke krige, ien om de broek fêst te hâlden. Letter die it wol bliken, want hy koe samar ût 'e holle wat dichtsje: in rymke meitsje!

De dorpsklok terug in Lioessens

De dorpsklok laat elk uur z'n stem horen. Dag en nacht. We zijn zo gewend aan dat vertrouwde geluid dat het veelal niet meer betekent dan een plotselinge herinnering aan een vergeten afspraak of een middagmaal dat koud wordt.
In de tijd dat de haan op 'pake syn klok' z'n spreekwoordelijke victorie kraaide en de digitale revolutie nog in een ver verschiet lag had de torenklok een meer centrale rol. De klokslag bepaalde grotendeels de dagindeling van de boer en de werkers op het veld. De klok roept op tot kerkgang en maant tot eerbied als een dorpsgenoot ten grave wordt gedragen.

Wat zo'n klok betekent blijkt pas als ie er niet meer is, het dorp moet dan een vertrouwde stem ontberen.
Wijlen dhr. D. Stiemsma maakte in oktober 1945 het volgende gedicht onder de titel: 'De Dorpsklok terug'. Het werd destijds in de krant gepubliceerd en ons door een inwoonster van Lioessens aangeboden.

Daar is onze oude klok weer teruggekeerd,
Wat hadden we dat allemaal al vaak begeerd.
Al was het zwijgen hem opgelegd,
Ook hij was door de sluwe bezetter 'geknecht'.

Tenslotte werden de moffen wel zoo brutaal,
Zij gingen met de dorpsklok zelfs aan de haal.
Gelukkig is hij weer, gaaf en ongeschonden,
In 'n 'klokkenconcentratiekamp' teruggevonden.
En nu is hij weer in zijn eere hersteld,
Hetgeen hij ons, al luidende, zelf heeft verteld.
Dat hij zich nu weer laat hooren, bij vreugde en rouw,
En wij, wij blijven onze dorpsklok getrouw.
En ik hoop, (en dat is zeker de wensch van ons allen),
Dat hij nooit weer in roovershanden zal vallen.

PLAATSNAMEN EN GEMEENTE

Veel bezoekers van het Streekarchivariaat, vooral degenen die van ver komen, hebben moeite met het plaatsen van de verschillenden dorpen in de juiste gemeente. Omdat de burgerlijke stand per gemeente is opgemaakt, leek het de redaktie een goed idee om onderstaande lijst van dorpen uit de Dokkum omringende gemeenten, gerangschikt naar gemeente, in deze Sneuper op te nemen. Een volledige lijst, aangevuld met een alfabetische index, is verkrijgbaar op het RAF.

Achtkarspelen:	Augustinusga	Buitenpost
	Buweklooster	Drogeham
	Gerkesklooster	Harkema-Opeinde
	Kooten	Lutjepost
	Rottevalle	Stroobos
	Surhuisterveen	Surhuizum
	Twijzel	
Dantumadeel:	Akkerwoude	Birdaard
	Dantumawoude	Driesum
	Janum	Murmerwoude
	Rinsumageest	Roodkerk
	Sijbrandahuis	Veenwouden
	Wouterswoude	Zwaagwesteinde
Ferwerderadeel	Blija	Ferwerd
	Genum	Hallum
	Hogebeintum	Jislum
	Lichtaard	Marrum
	Reitsum	Wanswerd
	Westernijkerk (vroeger Nijkerk!)	

Kollumerland:	Augsbuurt	Burum
	Kollum	Kollumerzwaag
	Lutkewoude	Munnekezijl
	Oudwoude	Veenklooster
	Westergeest	
Oostdongeradeel:	Aalsum	Anjum
	Ee	Engwierum
	Jouswier	Lioessens
	Metslawier	Morra
	Niawier	Oosternijkerk
	Oostrum	Paesens
	Wetsens	
Westdongeradeel:	Betterwird	Bornwerd
	Bornwerderhuizen	Brantgum
	Foudgum	Hantum
	Hantumeruitburen	Hantumhuizen
	Hiaure	Holwerd
	Moddergat	Nes
	Raard	Ternaard
	Waaxens	Wierum

Bij Mejufvrouw H. VAN TUINEN, in de Groote Hoogstraat, te Leeuwarden, is thans verkrijgbaar gesteld: Het DEPÔT der gerenomeerde *TANDMIDDELEN* van Gebr. NATHANS DENTZ, Hof-Tandmeester van Z. M. den Koning, van HH. KK. HH. den Prins van Oranje en Prins *Frederik* der Nederlanden; als: Paerlewassching en Tand-Opist, dienende om het gebit te versterken, en Mond en Tanden tot den hoogsten ouderdom te conserveren, à *f* 2 : 50; Mondspoeling voor scorbuit, blaauwschuit, rhumatike pijnen in den mond, en bijzonder tot het aangroeijen en versterken van het tandvleesch, à *f* 3; Poeder Dentifrice, à *f* 2; Liqueur Philodontique, à *f* 3 : 50; Tand-Elixter om de tanden wit te maken, à *f* 1 : 10; Tandpoeder tot onderhoud der tanden, à 50 cents; en Eau de Blanchard voor kies- en tandpijn uit zinkingen voortkomende, te verdrijven, à *f* 1 : 25.

NB. Deze middelen zijn ook te bekomen te Heerenveen, bij den Boekverkooper F. HESSEL.

LET WEL. — Daar de Heer W. I. SON op aanzoek van vele Heeren en Dames en respective Burgers van deze Stad, als ook in deze Provincie wonende Lieden, zich met er woon heeft nedergezet binnen deze Stad, wonende op de Turfmarkt, letter A, no. 283, recommandeert zich als KIES- en TANDMEESTER, daar hij zich vleit dezelve zeer behendig uit te kunnen nemen, (alschoon de kroon afgebroken, en van anderen van de hand gewezen zijnde), zet zeer natuurlijke Kunsttanden in, zoo bij enkelden als geheel stel; mede neemt hij Likdoorns en Exteroogen zeer behendig weg. Hij zal voor ieder te ontbieden zijn, doch is niet voornemens langs de huizen te gaan. De armen kunnen van 's namiddags 1 tot 2 ure, gratis bij hem behandeld worden. — Eene nadere annonce zal meer geëxtendeerd aan het geëerd Publiek bekend gemaakt worden.

Leeuwarden, den 13 Mei 1830.

DE FRANSE TIJD IN RINSUMAGEEST

Copy van een brief d.d. 5-2-1797

Rinsumageest den 5 Februari. Was er ooit een dag geschikt om alhier een nieuwe vrijheidsboom te planten dan was het wel deze; daar men nu recht vreugde mocht vieren van de verjaardag der heerlijke zegenpraal op de oproerlingen behaald. Het was op den 5 Februari 1797, dat de zonen der vrijheid de aanhang van Oranje verpletterden, het muitzieke vuur doofde, en de aangename rust in Friesland herleefde! Het was op dier zelfden dag dat Rinsumageest zich voor alle gevaren gedekt en wederom onder de bescherming der gewapende legermacht bevond, en te meer daar de vrijheid in Neerlands hoogst geconstituerende vergadering zegepraalt, den Hydras kop afgehouwen en dat wangedrogt uit de geheiligde zaal der vrijheid geweert is. Deze redenen noopten ons om een nieuwen vrijheidsboom te planten, hetwelk dan ook op deze plechtigen dag in den volgende orde is ten uitvoer gebracht.

Nadat eerst door een daartoe aangestelde commissie, van de burgeresse Asbeek, een boom was gevraagd en bekomen, wierd des morgens 8 uur de driekleurende vlag uit een der vensters van het rechthuis uitgestoken, de oude en door de wind geschondene vrijheidsboom omvergehaald en de nieuwe uitgegraven. 's Middags om één uur kwam het corps onder de wapenen voor het huis van de kapitein Oene Uiterdijk, dewelke met hetzelve marcheerde tot voor het rechthuis, om de meisjes tot den trein bestemd af te wachten, welke in goede orde van het rechthuis wierden afgeleid, waar op den geheelen trein afmarcheerde om den boom te halen met welken men in de volgenden orde de buren in en langs marcheerde, als volgt:

1. De capitein met tamboer gevolgd door een pijper en violist, elkander beurtelings verwisselende
2. een peletton schutters
3. vier burgers dragende de boom
4. twee officiers met uitgetrokken sijdgeweer, gevolgd door de vijf oudste leden der societeit
5. de burgeresse Pietje F. Hoekstra dragende de speer en hoed, geleid door twee schutters met uitgetrokken zijdgeweer, gevolgd wordende door 16 burgeressen, allen netjes in het wit gekleed en met nationalel inten versierd, gaande twee aan twee
6. wierde de trein gesloten door een peleton schutters

Den boom geplant en speer en hoed opgericht zijnde stapte de burger K. Kronenberg binnen de kring der burgeressen, welke de boom omringde en de navolgende aanspraak deedt:

Geluk: - driewerf geluk! - getrouwe Batavieren!
De vrijheid overwint, zij pronkt met eerlauwrieren,
De aristocraat verstomt - den Federalist verdwijnt,
Terwijl de vrijheidszon met nieuwe luister verschijnt;
Moest zij een langen tijd met woeste stormen kampen?
Wierd zij in't worstelperk bestreen met zware rampen?
Dat rot der duisternis rolt nu ter afgrond néêr!
Hun edelmoedig kroost beschermt haar roem en eer;
Dat heeft men hier gezien nog pas een jaar geleden,
Toen werd heur heiligdom door muiters woest bestreden;
Een blindverbijsterd Grouw, voor noodbelang gehuurd,
Wierd door gevloekt bedrog tot oproer aangevuurd;
En hief een noodkreet aan dacht ons den nek te breken,
Dat Godloos slavenrot schond woest ons vrijheidsteeken
Maar God die 't recht bemint, en vuige dwingelands haat,
Beschermd ons dierbaar pand, behoede onvrijen staat,
Ons broeders ons getrouw die spanden met ons samen,
Om tegen dit geweld de middelen te beramen;
Het donderende kanon der burgers sloeg hen neêr!
Daar vlugt den vurigen hoop, de kalme rust kwam weer,
Ja burgers - weest verblijd, Uw heil is reeds aan 't dagen,
De vrijheid boeit den dwang op hare zegenwagen,
Aanschout deez' vrijheidsboom met luister hier geplant,
Verlaat die standaard nooit, beschermd hem door uw hand,
Hem tref het blanke staal die zich moog onderwenden,
Om ooit met bits gemoed dit heilig pand te schenden,
Maar gij - o edel kroost! denkt als gij hem aanschouwt,
Hoeveel het Vaderland aan uw heeft toevertrouwd,
Zweert altoos dood of vrij, betracht uw burgerplichten,
Die gij in uwen taak manmoedig moet verrichten,
Schat de eedle vrijheid hoog, gebruikt uw heilig recht,
't Welk 't vaste fundament aan 't heil der volkeren legt,
Zoo moet de broederschap op Batoos erf vermeeren,
De wet - de wil des volks! ons vrijen grond regeeren,
Elk lid der maatschappij smaak zaligheid en vree,
Elk burger juicht verheugt: triumph! triumph! hoezee!

Waarop een driewerf hoezee de lucht deed weergalmen. Vervolgens dansten de burgeressen de carmagnal om de boom; de kring

opende zich en de meisjes werden op het rechthuis geleid, terwijl het burgercorps de statie met een drievoudig salvo sloot. 's Avonds kwamen alle burgers en burgeressen op 't rechthuis, alwaar een ieder zich wat verfrischte en vervrolijkte onder een fraaie illuminatie. Alles is in de beste rust en orde afgelopen, tot vreugde en vergenoeging van alle braven.

PS. *Deze brief is door de grootvader van Ds Hellinga overgeschreven van een in de Franse Tijd geschreven brief.*

TELETEKST.

Velen van u weten al, dat de mogelijkheid bestaat om via Teletekst pag.414 vragen te stellen/oproepen te doen voor uw genealogisch onderzoek.
De Stichting Geslachten Zijlstra is voor het eerst op Teleteks verschenen eind mei 1988 met de volgende tekst:

= De Stichting Geslachten Zijlstra is reeds meer dan =
= 10 jaar actief met het maken van familiestambomen =
= en geschiedenissen van de vele families Zijlstra =
= en hun aanverwanten (ook geschreven als Zeylstra- =
= Zeilstra-Zielstra-Zilstra-Silstra-Sielstra e.d.). =
= Inmiddels zijn 17 boeken met diverse (fragmenten) =
= stambomen verschenen. =
= De Stichting roept belangstellenden op contact op =
= te nemen. Bel of schrijf voor informatie naar de =
= secretaris, de heer K.R.Zijlstra, =
= Zeilmakerstraat 13, =
= 8251 GS Dronten =
= tel.03210-12549 =
= = = = = = = = = = = = = = = = = = = =

Het Kollumer oproer c.a.
Reinder H. Postma.

We hebben dit jaar uitvoerig stilgestaan bij het feit dat Nederland 50 jaar vrij is en dat het eveneens zo lang is geleden, dat de Tweede Wereldoorlog is afgelopen. Merkwaardig genoeg heb ik nog nergens iets gelezen over een ander oorlogsfeit dat zich precies tweehonderd jaar geleden voordeed: de intocht van de Fransen in ons land.
Dit betekende het begin van een achttien jaar durende overheersing die dan misschien minder geweld met zich meebracht maar politiek en administratief zeker een aantal ingrijpende wijzigingen behelsde. Ik noem hier het decimale stelsel, de nieuwe grondwet, de dienstplicht en voor ons archiefonderzoekers niet onbelangrijk de burgerlijke stand.
Twee jaar na de bewuste intocht, in 1797, moesten mannen tussen de 18 en 45 zich melden voor een mogelijke burgerbewapening. Degene die zich niet hoefde te melden voor plaatsing op de lijst, moest wel meebetalen aan de bekostiging van de bewapening. Zodoende was vrijwel de hele Nederlandse bevolking hierbij betrokken.
Niet iedereen aksepteerde deze nieuwigheid. Zo liet Abele Reitses uit Burum duidelijk blijken dat hij tegen deze regel gekant was. De inwoners van Kollumerzwaag en Zwaagwesteinde protesteerden massaal, kwamen gezamenlijk op en weigerden ten enen male hun namen te noemen. Mocht één der aanwezigen het lef hebben, dit toch te willen doen, dan wilden de anderen hem ter plekke wel doodslaan. Zodoende werd het de betreffende gezaghebbers onmogelijk gemaakt hun werk te doen. Zij zonden onmiddelijk bericht naar hun meerderen in Leeuwarden. Die durfden niet op te treden tegen de gezamenlijke inwoners van Kollumerzwaag en Zwaagwesteinde maar lieten Abele Reitses in de kraag vatten om als zondebok te dienen.
Dit heeft tot gevolg gehad dat er een oproerige beweging van duizenden naar Kollum trok om hem te bevrijden. Daarop sloegen de ambtenaren groot alarm en kwamen er vervolgakties die uiteindelijk leidden tot het neerslaan van de beweging en het onthoofden van Jan Binnes uit Oudwoude en Salomon Levi uit Zwaagwesteinde.
Er werden vele mensen gearresteerd die aan de aktie hadden meegedaan, ze werden verhoord en al naar gelang de mate van hun betrokkenheid vrij gelaten of meer of minder gestraft.

In hetzelfde jaar 1797 verscheen een klein boekwerkje met daarin een beschrijving van het voorgevallene, achterin bevindt zich een lijst met namen van mensen die gevangen zaten. Het is geschreven door iemand die op de hand der patriotten was en dus redelijk subjektief.
Begin deze eeuw heeft de schrijfster Simke Kloosterman het voorgevallene verwerkt in "It Jubeljier" maar de feiten zijn door haar niet authentiek beschreven, ze heeft de zaak geromantiseerd.
Enkele weken geleden verscheen er een boek van de hand van Rink van der Velde: "In fin mear as in bears". Dit boek heeft Salomon Levi als hoofdpersoon, het is een boeiend geschreven roman die zeker het lezen waard is maar iemand die enigzins met de feiten bekend is, merkt al snel dat dit boek evenmin een juiste weergave van het voorgevallene is.

En dan kom ik bij een ander werk dat eveneens pas verschenen is en aanleiding was tot dit artikel: Het Kollumer Oproer van 1797, naar de verhalen van de medespelers.
Het is geschreven door de heer B. K. van der Veen uit Zutphen.
Jaren geleden signaleerde hij al dat er eigenlijk geen naslagwerk over het Kollumer Oproer bestond. Dat er zeer veel archiefmateriaal voor handen was, ontdekte hij ook. In 1993 begon hij met het kopieren van stukken om die thuis te kunnen verwerken. Uit de vele getuigeverslagen zocht hij steeds die gedeelten die nodig waren om een getrouwe weergave van de gebeurtenissen te kunnen geven. Daarbij ging het hem niet alleen om de feiten op zich maar ook om de verhalen die er omheen werden verteld. Zodoende ontstond er een zeer realistisch beeld van wat zich afgespeeld heeft, hoe mensen reageerden en de zaak ervaren hebben. Soms geeft hijzelf als redakteur toelichtingen of beschrijvingen, op andere plaatsen zijn de vele getuigen aan het woord omdat er volop geciteerd wordt. Omdat er vele arrestanten waren, zijn er evenzovele getuigeverslagen. De dossiers bevinden zich in de afdeling criminele sententies en beslaan enkele meters. Wanneer Van der Veen een getuige citeert, verwijst hij via een uitvoerig notenapparaat naar de betreffende dossiers. Tenslotte sluit hij af met een duidelijke bronnenlijst.

Dit boek moet zonder meer in in De Sneuper vermeld worden omdat het voor ons gebied zeer grote waarde heeft, er komen veel namen in voor. Het betreft grotendeels mensen uit het gebied waar leden van de sneuper onderzoek doen: Oostdongeradeel, Kollumerland c.a., Achtkarspelen, Dantumadeel!
Er komen inwoners in voor van b.v. Paesens/Moddergat, Wierum, Ee, Engwierum, natuurlijk velen uit Kollum, Kollumerzwaag, Zwaagwesteinde, Oudwoude en noem maar op!

Zo trof ik zelf al direkt één van mijn voorouders uit Engwierum aan waarvan ik absoluut niet wist dat de man bij het oproer betrokken was. Via het notenapparaat is het éénvoudig het betreffende dossier op te zoeken en over de informatie te beschikken.
Verder heeft het boek waarde voor de regionale geschiedenis, mensen die daarin geïnteresseerd zijn, krijgen een goed beeld van het voorgevallene. En ook al hebben uw voorouders dan misschien niet zelf meegedaan aan het oproer, ze zullen er zeker over gesproken hebben.
En tenslotte: weinigen zullen zich gerealiseerd hebben dat ze in feite protesteerden tegen de Nederlandse eenheidsstaat, maar dat was uiteindelijk wel wat ze deden, en die staat is een feit geworden. Dus kan men wel stellen dat het een gebeurtenis van nationaal belang was.

De heer Van der Veen heeft dit boek in eigen beheer uitgegeven, het bevat 178 pagina's en is voorzien van diverse illustraties.
Iemand die belangstelling heeft, kan het rechtstreeks bij hem bestellen. Voor f 35,00 krijgt u het thuisgestuurd. (tel. 05750-43560)

N A A M - L IJ S T

D E R

P E R Z O O N E N,

Welke zederd den 4den Febr. l. l. zijn geärresteerd, en op 't Gedemoilieerde Blokhuis overgebragt.

1 *Sipke Basseleur.*	Bolsward
2 *Petrus Adrianus Bergsma.*	Damwoude
3 *H. B. van Smijnia.*	Bergum
4 *G. F. van Asbeck.*	Leeuwarden
5 *F. M. van Lijcklama a Nijholt.*	Oldeboorn
6 *M. van Scheltinga.*	Heerenveen
7 *De Kempenaar.*	Lemmer
8 *Lamb. Pierson.*	Leeuwarden
9 *Johannes Kemerer.*	

10	
11 *Willem van Haren.*	Wolvega
12 *B. Suiderbaan.*	Dokkum
13 *A. Muller.*	
14 *J. P. A. van Haren.*	Rinsumageest
15 *Fredrik Vast.*	Leeuwarden
16 *Eco de Wind.*	Kollum
17 *van Stierum.*	Leeuwarden
18 *M. v. Scheltinga.*	Kollum
19 *E. S. G. J. v. B. Rengers.*	Ysbregtum
20 *L. E. van Scheltinga.*	Augustinusga
21 *H. L. van Haarsma.*	Oudega
22 *R. van Lynden.*	Beesterzwaag
23 *W. H. van Hambroek.*	Leeuwarden
24 *A. B. van der Vegt.*	Beesterzwaag
25 *W. Guerein.*	Leeuwarden
26 *Jacob Borman.*	Nijega
27 *Gerlof Eiberts.*	Oostrum
28 *Wijtse Jelles.*	Engwierum
29 *Jan Johannes.*	
30 *Jacob Gerrijts.*	Nieuwe Zijlen
31 *Johannes Wesfels.*	Nijkerk
32 *Mient Geerts.*	Nijawier
33 *Pieter Pieters.*	Nijkerk
34 *Bote Sijbes.*	Anjum
35 *Johannes Daniels.*	Nijkerk
36 *Jan Jetzes.*	Oostrum
37 *Jelle Joukes.*	Anjum
38 *Wijbe Oenes.*	
39 *Pijtter Binnes.*	Engwierum
40 *Jan Ybles.*	van de Streck
41 *Pijtter Lolkes.*	Engwierum
42 *Sjoerd Roelofs.*	Dokkum
43 *Jetze de Vries.*	
44 *Freerk Harmens Bok.*	
45 *Ruurd Libbes.*	Kollum
46 *Eeble Æebles.*	Lutjewoude
47 *Steeven Sjoerds.*	Kooten
48 *Nicolaas Stutsmans.*	Boerum
49 *Eeuwe Ennes.*	
50 *Gurbe Durks.*	Twijzel
51 *Fokke Fans.*	Boerum
52 *Pijtter Sjoerds.*	Westergeest
53 *Tjeerd Meeter.*	Kollum
54 *Douwe Furjens.*	

55	*Albert Hendriks*	Boerum
56	*Alle Sjoerds.*	Kollum
57	*Sjoerd Jacobs.*	———
58	*Rudolph Ritsma*	———
59	*Louw Johannes.*	Westergeest
60	*Jan Jans.*	Kollum.O.Zijll.
61	*Jacob Piers.*	Kollum. Terp
62	*Oeds Geeles.*	———
63	*Æde Wopkes.*	Kollum. Tille
64	*Idzerd Tjebbes.*	———
65	*Gerke Hendriks.*	Kollum
66	*Jan Lubberts.*	———
67	*Yimke Rommerts.*	———
68	*Broer Klazes.*	———
69	*Pieter Hendriks*	Kollum
70	*Klaas Jans.*	———
71	*Jan Andries,*	———
72	*Djoerd Tjepkes.*	Westerend.
73	*Joh. Christ. Sperling,* (Prins)	Folkertsheim
74	*G. van Graffenberg.*	Nes
75	*Jan Harmens.*	———
76	*Rijkele Minzes.*	———
77	*Jan Tjeerds.*	Wierum
78	*Jacob Lieuwes.*	———
79	*Monte Alberts.*	Nes
80	*Jan Eelkes.*	Wierum
81	*Johannes Arends.*	Drogeham
82	*Melle Oedzes.*	Oostermeer
83	*Jan Jelkes.*	Kooten
84	*Willem Oebles*	Eestrum
85	*Tjeerd Lammerts.*	Zurhuisterveen
86	*Eite Johannes Pijl.*	———
87	*Ouwe Johannes.*	———
88	*Pier Douwes.*	Kooster Tille
89	*Johannes Hendriks.*	Zurhuisterveen
90	*Jorrijt Baukes.*	Witveen onder Oostermeer
91	*Gerben Barts.*	Twijsel
92	*Foppe Ydes.*	Hark. Opeinde
93	*Lammert Lammerts.*	Bergum
94	*Jan Oostvries.*	Oudkerk
95	*Gerrijt Boukes.*	Oostermeer
96	*Johannes Jans.*	Tietjerk

97	*Hendrik Lieuwes,* (heeft Dokkum opgeëist. Overleeden.)	Akkerwoude
98	*Rienk Tobias.*	———
99	*Eibert Valks.*	Driesum
100	*Johannes Tkkes.*	Akkerwoude
101	*Rinke Willems.*	Woutersw.
102	*Brant Oebles.*	Driesum
103	*Durk Hijkes.*	Rinsmageest
104	*Petrus Jacobus.*	———
105	*Marten Joukes.*	Driesum
106	*Anne Heddes.*	Akkerwoude
107	*Brant Sijbrens.*	Driesum
109	*Cornelis de Brij.*	Dunwoude
110	*Eelsie Alinders.*	Birdsaard
111	*Gerrijt Durks.*	———
112	*Rintje Poort.*	Flamwoude
113	*Sijbe Minzes.*	Woutersw.
114	*Meindert Willems.*	———
115	*Alexander van Giffen.*	Birdsaard
116	*Reinder Lieuwes.*	———
117	*Johannes Andries.*	Woutersw.
118	*Geeke Hendriks.*	Koekhorne
119	*Klaas Gerks.*	———
120	*Hendrik Harmens.*	Veen Klooster
121	*Jan Binnes,* (Onthoofd,)	Oudwoude
122	*Jacob Hanses.*	Noorderdrogt.
123	*Koel Rinderts.*	———
124	*Tijs Johannes.*	———
125	*Tjeerd Rinderts.*	———
126	*Johannes Pieters.*	Metslawier
127	*Douwe Rebeles*	Pusens
128	*Durk Baukes.*	Ee
129	*Auke Aukes.*	Pusens
130	*Aant Jans.*	Oostrum
131	*Pieter Banjers.*	Koll.Nieuwlant
132	*Jan Elzes Kijlstra.*	———
133	*Gerben Mients.*	Westergeest
134	*Ottoco Blom.*	Kollum
135	*Jan Jans.*	———
136	*Jelle Zijmens.*	———
137	*Lolke Pijters.*	Holwert
138	*Gerrijt Pieters.*	Nes
139	*Sipke Wiebes.*	Midlum
140	*Fedde Rientzes*	———
141	*Johannes Sjoerds.*	Ziegerswoude

142	*Durk Cornelis*	Ureterp
143	*Otte Jacobs*	——
144	*Jede Rinzes*	——
145	*Nicolaas Jacobs*	——
146	*Zweitze Eizes*	Vrlefche Pajen
147	*Jouke Hendriks*	Ureterp
148	*Janke Durks*	——
149	*Daniel Rienkt*	Koekhorne
150	*Rienk Daniels*	Koekhorne
151	*H. v. d. Berg*	Leeuwarden
152	*Auke Jacobs*	Kollum Zwaag
153	*Ritske Gerrijts*	Dockum
154	*Ernst Tjeerds*	Westergeest
155	*Tjerk Jochims*	Lutkewoude
156	*Bartelt Heinfes*	——
157	*Jan Botes*	Twijzel
158	*Jurk Fockes*	Metzelawjet
159	*Gerben Fockes*	Buitenpost
160	*Ate Klazes*	Twijzel
161	*Egbert Sijes*	——
162	*Jwos Gerrard Gafinjet.*	Wolwega
163	*Pieter Jacobs.*	Zurhuisterveen
164	*Lucas Franciscus Fermaas.*	
165	*Lodewijk Geelens.*	
166	*Jan Baptist Fosjeling*	
167	*Johannes Prinisfe.*	
168	*Hendrik Tjerks Veenfira.*	Dragten

Eenige andere Geärrefteerden, zijn reeds, zoo onder Borgtochte, als Stads- en Diftricts Arrest ontflagen.

J. POLAK, Gezigtkundige Glazen- en Brillenstijper, wonende in de Muiderstraat, no. 16, te Amsterdam, staande met zijne Kraam op de Lange Pijp in de Middelste Roef, te Leeuwarden, welke eene reeks van jaren met een buitengewoon succes, door het kunstig slijpen en toedienen zijner Glazen, menigeen wiens gezigt in den wanhopigsten staat was, heeft hersteld, heeft de eer het geëerd Publiek bekend te maken, dat hij alhier gearriveerd is, en adverteert, dat hij maakt, verkoopt en repareert allerhande soort van *GLAZEN* tot Mathematische Instrumenten; — slijpt en vermaakt alle sootten van *BRILLEN* en *OPTIQUE GLAZEN, VERREKIJKERS* en *LEESGLAZEN*; geeft en slijpt Brillen naar ieders gezigt, zoo voor bijziende als geopereerde en zwakke gezigten; alsmede om het gezigt te versterken; zeer fijn geslepen en gepoleerd, zoodanig, dat bij een nauwkeurig onderzoek, alle kunstkenners dezelve admireren zullen, en zijne begunstigers ten hoogsten voldaan zullen zijn.

NB. Heeft geene Knechts of Compagnons, en zendt niemand rond met zijne Glazen.

GEVELSTENEN IN DOKKUM (slot)

W.K. Smits

De laatste gevelsteen in deze serie bevindt zich in een pand aan de Oostersingel nummer 18, kad. A3074, te Dokkum. Het is een gevelsteen die een distileerderij voorstelt.....(zie afb.).

Omstreeks 1785 telde Dokkum 11 jeneverstokerijen en al deze mensen verdienden hun brood aan het 'slokje'. Daarnaast leefden ze constant in onmin met de vele bierbrouwers in de stad om reden van broodnijd.

Eigenaar van een groot gedeelte van de oostzijde van de Oostersingel in 1832 en daarvoor was dhr. Pieter Kuiper Schonegevel, vrederechter te Dokkum. Dat gedeelte, onder nummer A40, was 966 m² groot en bleef tot 1874 in de familie. Hoewel enige keren afgebroken en herbouwd bleef perceel gelijk: een voornaam pand met een grote tuin en in die tuin een zomerhuis.

In 1874 werd het door zijn dochter Diderika Reinhardina, echtgenote van notaris Feddo Jan van Sloten, verkocht en opgesplitst in drie gedeelten.

Een gedeelte van 280m², een huis en tuin, kreeg nummer A1510. De eigenaar werd ene Johannes van Minnen, hij was tuinier van beroep. Hij heeft het in 1906 verkocht aan Doedtje van Minnen, weduwe van Bronger Brunia.

Een ander gedeelte, van 376m², kreeg nummer A1511 en bleef in de familie. Dit was een tuin, die in 1876 verkocht werd.

Het derde en laatste gedeelte (van 310m²) kreeg nummer A1512, bestond uit een huis met tuin en kwam in het bezit van Klaas Wijbes Nauta, slijter in wijnen en sterke drank.

Dit is de eerste maal dat we in contact komen met een beroep wat verband houdt met de gevelsteen. We kunnen dan ook aannemen dat omstreeks deze tijd de steen geplaatst is.

Hij heeft perceel in 1901 aan Klaas Douwes Leistra verkocht, die van Niawier naar Dokkum verhuisde.

In 1907 werd ene Koert Douwes, van beroep banketbakker, de eigenaar. Vermoedelijk als strijkgeldschrijver, want nog in datzelfde jaar ging het over in handen van Jeppe Folkerts Zijlstra, koopman te Dokkum. In 1919 besloot hij het te verkopen aan Pieter Alberts de Beer, huisschilder van beroep, die het pand in 1930 groter heeft gemaakt door bijbouw. In 1934 breidde hij het perceel uit naar 450m² en vanaf dat moment heeft het nummer A3008. Het werd huis, schuur, wasserij en erf en in 1940 werd er een NV opgericht: de "NV Dokkumer Stoomwasserij", met als directeur dhr. Pieter de Beer. In 1941 heeft er nog een vernieuwing van de gebouwen plaatsgevonden, maar in 1945 werd de NV ontbonden en werden de panden verkocht aan drie verschillende eigenaars.

Dhr. de Beer behield het gedeelte met de bovenwoning en eronder de werkplaats met een stukje erf - het tegenwoordige pand. In 1945 heeft hij het aan dhr. Meile Miedema en zijn vrouw Menke Tol verkocht.
Miedema was handelsreiziger van beroep en gebruikte de 230m², onder nummer A3074, als woning tot 1953.
Het perceel kwam daarna nog vijf jaar in handen van Pieter de Beer, totdat deze het in 1958 heeft verkocht aan N.V. fa. Gebr. vd Werff, eiergroothandel te Dokkum. Dezen oefenden tot dan toe hun bedrijf uit aan de Hogepol te Dokkum.
Auke van der Werff ging er wonen met zijn vrouw Boukje Bosma. Zijn broer Anne Frans en vrouw Zwaantje de Jong woonden buiten Dokkum, richting Murmerwoude.
Tot 1994 heeft wed. vd Werff aan de Oostersingel gewoond en daarna is het pand verkocht.

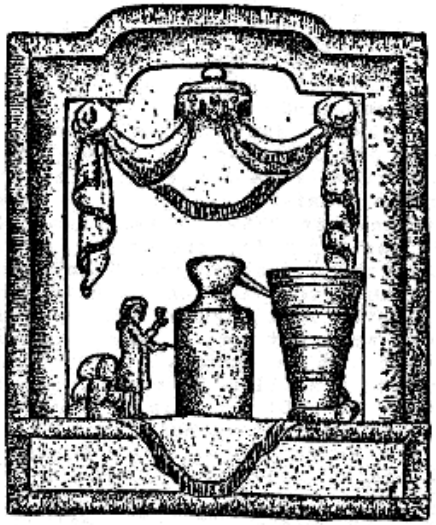

De ondergeteekende, Brandspuitmaker te Haarlem, berigt den belanghebbenden, dat in zijne Fabrijk weder verscheiden soorten van BRANDSPUITEN voorhanden zijn, waaronder zich bevinden van dezelfde constructie waarvoor hij zich, op de Tentoonstelling alhier, in den jare 1825 met de Zilveren Medaille heeft bekroond gezien; ook heeft hij in gereedheid LEDEREN SLANGEN, welker kwaliteit de, tot dus ver in gebruik zijnde, verre overtreffen; dezelve kunnen bij hem bezigtigd en beproefd worden. Alle herstellingen, welke eenigzins betrekking op bovengemelde stukken hebben, kunnen aan zijne Fabrijk geschieden. CAREL GERBER,
Haarlem, *Brandspuitmaker op de firma van*
den 19 Februarij 1831. J. VAN DER MEULEN, *wijk no.* 1073.

ZOEKTOCHT DOOR ARCHIEVEN (6)

Deze aflevering wordt geheel gevuld met een voorbeeld van onderzoek in allerlei archieven. Het verhaal laat zich lezen als een spannende maar moeizame zoektocht naar het familieverleden waarbij soms toevallige vondsten nieuwe wegen openen

Van der Werf(f) vóór 1811.
De familie van JOGCHUM HENDRIKS (5).

In een lezing voor de Historische Kring "De Marne" in het najaar van 1981 vertelt Ds. F.A.W.NOORDHUIS-VAN 'T LAND over haar familie-onderzoek, over haar voorouders en over de scheepsbouwers, brouwers en zilversmeden in Dokkum. Deze lezing is ook voor ons, archiefonderzoekers, zeer interessant.

*****

BOUWEN EN BROUWEN IN FRIESLAND.

Lezing Historische Kring
"De Marne", najaar 1981.

Als meer leden van de Historische Kring gaat mijn belangstelling tussen de bedrijven door naar mijn voorgeslacht. "Haal ze uit de mist", roepen de archieven, maar de mist is wel dicht en geeft weinig zicht....
In 1972 ben ik begonnen met voorouderonderzoek als verjaarscadeau aan mijn vader. Die was, samen met mijn oudste broer, in oorlogstijd daar mee bezig geweest, had inlichtingen gevraagde en gezocht bij archieven of bij kerkelijke instanties: er lagen in de map wel kwartierstaten - maar toen hadden de ondergrondse en na de oorlog de B.S., eigen kantoor en studie voor mijn broer hun geen tijd gelaten om die uit te werken.
Ik pakte dus na 30 jaar de draad weer op, en kwam tot de ontdekking dat sommige gegevens, waar vader en broer in 1942 vruchteloos naar hadden gezocht, nu vrij gemakkelijk te vinden waren. Bovendien kreeg ik nu steeds fotocopieën van acten, terwijl toen vaak uittreksels werden verstuurd, zonder namen van getuigen, familieverwantschappen, enz. Overigens: in 1972 kreeg ik meestal de boeken zélf onder ogen, terwijl nu in 't gunstigste geval fotocopieën en anders microfilms onder je neus worden gedrukt. Sinds 1972 groeit ook het aantal bezoekers bij de archieven met rasse schreden en het aantal beambten dat je kan helpen is lang niet groot genoeg. Maar waar

de kerkboeken van vóór 1811 voor je klaar staan, voor het grijpen!, plus een groeiend aantal kaartenbakken met verwijzingen, kom je toch verder dan 10 jaar geleden.
Gelukkig kwam een andere broer me helpen, want we ontdekten al gauw, dat we het beste een half jaar betaald verlof zouden kunnen nemen plus een spoorwegabonnement over heel Nederland: mijn moeder komt uit Meppel, mijn vader uit Zwolle, mijn grootmoeders komen uit Leeuwarden en Leiden (d.w.z. die grootmoeder is toevallig in Groningen geboren, haar vaders familie is generaties lang in Leiden te vinden); en als je nog twee of drie generaties terug gaat, dan ben je al in Dokkum, Groningen, Jelsum, Winsum/Warffum, Dwingelo, Nordhorn, Brandlecht, Veecaten, Arnhem, Maastricht, Compiègne, bij Parijs, Standaardbuiten "bij Rotterdam", Norden, en 's Gravenhage gekomen.
De gegevens stapelen zich op - wat is nu het beste systeem om de boel bijeen en uit elkaar te houden? Op een groot formulier dat ik kreeg, kon ik alle voorouders zetten tot aan de oud-overgrootouders (nr. 1 tot en met 63, volgens het systeem: vader = 2 maal nr. kind, moeder 2 maal plus 1) en vervolgens werkte ik de vier kwartierstaten van het onderzoek uit 1942 bij, en maakte gezinsbladen in 4 kleuren, een kleur per grootouderfamilie. Eerst maakte ik de stomme opzet om alleen de rechte lijn steeds in kleur te laten en de introuwende families wit, maar dat is natuurlijk onzin, aan allen zijn wij evenzeer verwant!
Mijn broer zette tegelijkertijd 6 klappers klaar: één voor ouders, broers en zussen, 4 voor de vier grootouders en hun voorgeslacht, en één voor alle Van 't Lands, die we onderweg tegenkwamen. Vanaf dat moment waren we hard op zoek naar meer gegevens over de verschillende personen: testamenten, boedelbeschrijvingen, hypotheken, aangiften op het politiebureau en aantekeningen over woonplaats en beroep. We merkten nu dat de vier groepen elk een hoofdlijn hadden:
de Van 't Lands boeren in Overijsel;
de Kluins van oorsprong wever, komend uit het graafschap Bentheim;
de Bernards Hugenoten uit Frankrijk, in de textielnijverheid te Leiden;
de Van der Werffs middenstand in Leeuwarden, brouwers in Dokkum.
Vanavond wil ik het hebben over deze laatste groep, het dichtst bij ons in de buurt, en de ontdekkingen, die ik gaandeweg deed.

Mijn grootmoeder van moederszijde, Geertruida van der Werff, werd geboren in Leeuwarden in 1860, zij stierf te Groningen in 1949. Trouwde in Meppel, in 1883 met Gerrit Kluin. Haar vader was stucadoor, haar grootvader koekebakker (beiden te Leeuwarden). Overgrootvader zilversmid en brouwer in Dokkum, diens vader weer brouwer. Tot deze zomer had ik dan ook niet verder nagedacht over de naam Van der Werff (wel over de naam Kluin, familieoverlevering wil dat die naam iets met een onderdeel van het weefgetouw heeft te maken, en niet met kluinbier of met de schippersfamilie Kluin in deze streken!).
Wij zochten dus eerst in Leeuwarden naar gegevens: weinig te beleven bij mijn overgrootouders daar, noch bij drie van hun ouders, maar Minne van der Werff kwam wat vaker voor: met 13 jaar volle wees waarschijnlijk bij zijn voogd in de leer gegaan en als 15-jarige uit Dokkum naar de hoofdstad getrokken. Als 21-jarige voor de eerste maal getrouwd, waarbij een Akte van Bekendheid moest worden overlegd, daar ouders en grootouders overleden waren. Zijn vrouw Janke Gerrits Broekstra kwam uit Doniaga (16 boerderijen en een klokkestoel toen en nu, gedoopt in Idskenhuizen: Arend en ik dus een tocht gemaakt door Doniawerstal!). Na de geboorte van het vijfde kind stierf Janke en het kind kreeg na een maand een andere naam, officieel ingeschreven in het geboortenregister, om haar naar haar moeder te vernoemen (april 1822). Vier van de vijf kinderen stierven betrekkelijk jong, alleen Jochem bleef in leven, trouwde en had kinderen. In juni 1830 trouwde Minne opnieuw, met Pietje Gatzes Elzinga uit Wirdum. Haar moeder was Doopsgezind, maar laat zich 40 jaar oud dopren in de Herv. Kerk. Haar vader was arbeider, afwisselend in Wirdum, Swichem en Goutum, want daar worden zijn kinderen gedoopt. Gelukkig stonden ze op het register van naamsaanneming van 1812 alle vier. Minne Jochems en Pietje Gatzes krijgen vier zoontjes, dan sterft Pietje. Minne blijft vijf jaar alleen achter met twee kinderen uit het eerste en twee uit het tweede huwelijk, de anderen zijn al gestorven. Dan trouwt hij opnieuw, nu met een R.K. meisje, 17 jaar jonger dan hij en zij krijgen nog eens negen kinderen, waarvan één levenloos geboren en twee, een tweeling, na drie dagen overlijden. Al die tijd woonde Minne op de hoek van de Tuinen en de Nieuwekaai, in het huis waar een paar jaar geleden een sex-shop was - bepaald niet nodig in Minnes dagen! en nu een tapijtenmagazijn. Er woonden toen diverse families in dat pand.
Als Minne, en enkele maanden later zijn vrouw, overlijden, komen twee kinderen in het armhuis en 3 in het weeshuis.

Eén van die armhuisjongetjes komt later als politie-agent in Groningen en wordt daar directeur van de Volksgaarkeuken op het Zuiderdiep (WEEVA). Bij het lezen van de microfiches van het bevolkingsregister in het gemeentearchief te Groningen vergiste ik me in het nummer en vond toen een kortstondig verblijf van het weeshuisjongetje.
Om nog even in Leeuwarden te blijven: de grootouders van mijn overgrootmoeder waren Dirk Schuurhoff en Antje Gerrits (Westerhuis en Johannes Stoût en Anna Maria Maus, de beide laatsten geboren in Maastricht, waar hun beider vaders soldaat waren in het Oranje Friesland legioen, beiden R.K. Maria Maus geeft in 1797 aan dat er kleertjes van haar drooglijn zijn gestolen; Dirk en Antje hebben helemaal een zeer bewogen leven (zie art.).

En dan komen we in Dokkum, waar mijn overgrootvader Minne Jochums geboren werd als zoon van Jochum Minnes van der Werff, zilversmid en brouwer, en Minke Andries van Zeegen. Andries van Zeegen was trekschipper op Strobosch. Voor zijn huwelijk wordt hij burger van de stad Dockum en lid van het gilde en blijkt dan geboortig van Hanterbuinen of Hanterbrienen dicht bij Rotterdam. Tenslotte maken de archivaris en ik Stanterbuinen van dat woord, vragen informatie in Rotterdam, Rotterdam verwijst ons naar Standdaardbuiten en ja hoor: Anthony van Zegen (mons'. Anthony van Zegen!) is daar contrerolleur geweest van de convoyen en licenten, vermeld van 1703 tot 1726 in het kohier van het gemaal, getrouwd eerst met Francijna Brul, vermoedelijk overleden in 1719, later met Maria Catharina van Werkhoven. Er zijn vier kinderen: Rebekka, Anthony, Andries en Cornelis. Andries is na 7 juni 1723 en voor 31 mei 1724 uit Standaardbuiten vertrokken. Anthony van Zegen was oa.a diaken, ouderling en kerkmeester. In 1716 was Andries 7 jaar, zijn vader 44.

Jochum Minnes en Minke Andries krijgen 9 kinderen, waarvan 4 zeer jong sterven. Tot hun overlijden in 1803 leeft het gezin in behoorlijke welstand (zie inventarislijst), maar na die tijd gaat het mis (Franse tijd). Een broer van Minne leent nog geld van zijn grootmoeder en wordt lid van het goud- en zilvergilde in 1808, maar luttele jaren later is zijn beroep: arbeider. Minne wordt koekebakker en is arm, Jan is timmerman en redt zich. Eén zusje trouwt met een suikerballetjesmaker, de ander wordt naaister.

Jochum Minnes is geboren in 1752 (nadat twee broertjes van dezelfde naam zijn overleden). In 1769 is hij al lid van het goud- en zilversmedengilde, waarin hij op 14 dec. 1774 als Meester wordt opgenomen. Twee jaar later is hij bijzitter, dan keurmeester, dan ouderman (functies in het gilde die elk jaar weer op een ander lid overgaan, vaak blijkbaar in vaste orde. Een keurmeester of in andere gildes ceurnoot is zoiets als vice-voorzitter, ook wel jongerman bij de ouderman, of hoveling bij de olderman). Tegelijkertijd zit hij ook in het brouwersgilde. Als op 4 juli 1803 de boedel wordt beschreven (een huis vol goederen, 3 huizen) worden in het woonhuis zowel de zilversmidswinkel genoemd als de oude brouwerij.
De vader van Jochum heet natuurlijk Minne Jochums van der Werff, bij de geboorte van Jochum: brouwer genoemd. Hij was in 1744 getrouwd met een weduwe met 1 kind, een meisje. Hij koopt in 1752 het huis op de hoek van de Koningsstraat en de Suupmarkt (volgens de lijst van brouwers in 1787 met de naam en het uithangbord: Het vergulde Scheepje. P.S. Ook het zilvermerk van Jochum Minnes was een scheepje, nog te zien op een zilveren lepel in het plaatselijk museum).
Minne Jochums was niet alleen brouwer: bij zijn huwelijk en bij het dopen van eerdere kinderen wordt hij scheepstimmerman genoemd. Dat had ons al op het spoor moeten zetten, maar we zaten teveel vast aan de brouwerij. Terzelfder tijd als Minne Jochums en Jochum Minnes waren er nog twee van der Werffen brouwer: Jochem Ysaks en Hendrik Yzaks. Pas toen men ons in het R.A. te Leeuwarden een genealogie van Van der Werff te Dokkum liet zien, met ons allemaal onbekende personen, en toen men zei: "Nou ja, er waren meer scheepswerven in Dokkum", pas toen ging ons een licht op!

Bij Minne Jochums stokte indertijd het onderzoek, en nu weer, want zijn doop wordt niet in het doopboek vermeld. Ik had hem wel twee ouders toegedacht, maar zonder gegevens is dat niet veel meer dan een wens: Jochem Isaacs en Trijntje Minnes (vanwege de namen Minne, Trijntje en Jochem, en het beroep van Jochem Isaacs, nl. Mr. Scheepstimmerman). Deze laten dopen: Geeltje, Antje, Antje en Isaak. Maar geen Minne!
Toen ging ik in de fout: bij het brouwersgilde had ik de namen gelezen van Jochem Jochems in 1658 en Wybe Jochems in 1681, en ik fantaseerde er al een Isaak Jochems bij: alleen bleek de eerste brouwer in Franeker en de tweede brouwer in Sneek te zijn! Toch bleef ik onbewust zoeken naar een Ysaak of Isaac Jochems, met open oog

voor andere mogelijkheden: en jawel, in het Reëel Cohier (onroerend goed belasting) dook een Isaak Jochems op, een scheepstimmerman nog wel, vader van een Jochum Isaaks (1685), en van Jacob, Japick en Hendrik (1698, bovengenoemd), maar de missing link bleef!
Jochem Yzaks (spelling verschilt steeds) trouwt in 1714 met Trijntje Minnes, Minne Jochums trouwt in 1744 met Eelkjen Tjisses, hun oudste kinderen heten Jochum en Trijntje. Jochum Isaaks overlijdt ± 1728 volgens het Reëel Cohier, maar er volgt geen boedelbeschrijving of voogdijaanwijzing. In arren moede lazen Gerrit en ik jaargangen voluntaire rechtsspraak en boedelbeschrijvingen door en onze moeite werd beloond: in 1730 hertrouwde Trijntje Minnes met Doeke Jans, weer een scheepstimmerman, en over haar kinderen Geeltje, 15 jaar, Minne 12 jaar, Izaak 8 jaar en Jan 5 jaar worden twee voogden benoemd, waaronder Jacob Yzaks, Mr. Koekbakker.
Ik kon dus weer verder: Minne ± 1718 geboren, Jochem Isaacs 1685, zoon van Isaac Jogchems - weer geen doopdatum, maar wel een nieuwe voogdijverklaring: Isaac en Jan Jochems, in 1671 de eerste 21, de tweede omtrent 16 jaren, nagelaten weeskinderen van Jogchem Hendriks, Mr. Schuytmacker, hebben een voogd nodig wanneer zij van hun zuster Jetske Jogchems, getrouwd met Jan Sydses, Mr. Schuytmaker (Dokkum 21 oct. 1666), kinderloos overleden, zullen erven.

Wie was Jochem Hendriks? In het Burgerboek kwamen twee Jochem Hendriks voor: de één in 1640 burger geworden, was geboortig buiten Sneek, schiptimmerman, de tweede was in 1643 burger van Dokkum geworden, waar hij ook was geboren. Voor hem betaalde Jan Hendriks; zijn beroep werd niet vermeld. Wij hielden het voorlopig op de Sneker schiptimmerman - even buiten Sneek aan het water naar IJlst, waren scheepswerven....

In die tijd kwamen mijn broer en ik in aanraking met Jan van der Werff, geb. te Aalzum 23 sept. 1921, zoon van Cornelis Rudolphus en Ymkje van der Woud, getrouwd met Maria Hendrika Rippen; wonend tot voor kort naast het stadhuis en nu Op de Dijk. Zijn familie had altijd in Dokkum gewoond, en wij hadden juist het begin van onze familie in Sneek gesitueerd, dus konden we geen familie zijn - maar de namen Jochem en Izaak kwamen in zijn stamboom ook voor... Alleen geen Minnes! Toen we de gegevens bij elkaar legden, bleek de archivarus die eens voor Cornelis Rudolphus de zaken bijeen had gezocht, ook in het doopboek was blijven steken, en dus geen Minne

had vermeld, noch de geboorte van Isaac Jochems had kunnen vinden! Dus toch familie als je tot 1700 terug gaat! Wij konden hem dus aan een voorvader meer helpen, maar dan wel uit Sneek!!!
In Leeuwarden zochten we verder: in Sneek was wel een Jochem Hendriks geboren, maar dan wel in 1598, zoon van Hendrik Uochems.
In het civiel ondertrouwboek van Dokkum vonden we in 1638 de ondertrouw van Jocgum Hendrix en Geeltie Jans, beide van Doccum! Zij is een dochter van Jan Siolles, kuyper, en Jantje. En in het Rem. doopboek, tevens lidmatenboek: gedoopt in 1639 Hendrik, 1649 Isaac en 1655 Jan, beide laatsten dus nog minderjarig in 1671. In 1645 wordt Jochum Hendrix scheepmaker lidmaat en in de lidmatenlijst van 1665 wordt zijn adres gegeven: Op de Helling. Is hij dan hertrouwd met een Grietje Tammens? In 1664 heeft zich ook ten Avondmaal begeven Hendrik Jochems, die niet lang daarna overlijdt. Deze Hendrik kan de dan 25-jarige zoon zijn of mogelijk zijn grootvader----

Jochem Hendriks, Mr. Schuytmaker, getrouwd te Dokkum maart 1638, met Geeltie Jans, dochter van Jan Siolles en Jantje, remonstrant, wonend Op de Helling, heb ik dus maar als stamvader aangenomen.

Daarbij komen eerst een paar vragen op:
Hoe was het in die tijd, ± 1650?
Wat is er bekend over de scheepswerven in Dokkum?
Waarom is er in Dokkum een remonstrantse kerk?

Het einde van de 80-jarige oorlog. Sinds halverwege de vorige eeuw een bloeitijd van de cultuur, evenals in Spanje en Portugal, en Engeland. Italië en Polen waren al voorafgegaan. De scheepvaart nam toe, want de toenmalig bekende wereld was vergroot. Welvaart, ook op het platteland nu geen legers meer de oogst vertrapten en schattingen hielden, de landbouwgronden werden meer waard en daardoor duurder. Gevolg inpolderingen en bedijkingen. Tot 1637 de winsthandel op de tulpenbollen, rijke invoer uit Oost en West - tot er moeilijkheden kwamen met de Engelsen: Acte van Navigatie, vooral tegen de suprematie van de nederlandse vrachtvaart (handelsconcurrentie!). Waanzinnig verschil in inkomen: Frederik Hendrik heeft een jaarinkomen van 3.600.000 gld; een fries predikant uit die tijd schrijft dat hij met zijn vrouw niet kan rondkomen van ƒ 500,-- per jaar, terwijl het aantal armlastigen, bedelaars en zwervers buiten alle proporties

was. Handel en scheepvaart waren bepalend voor de welvaart, wie daar buiten viel.....
De immigratie van Hugenoten en Duitse kramers ging nog steeds door, maar in het rustige plaatsje Dokkum had men daar niet veel mee te maken! Het kleine gezin was waarschijnlijk vrij algemeen in de Republiek: het was gewoonte dat bij het huwelijk het jonge gezin een eigen woning of kamer zocht. Veel familiebedrijfjes, gebaseerd op de exclusieve verantwoordelijkheid van de gezinssolidariteit, waardoor de positie van de vrouw veel sterker was dan enkele eeuwen later! De gemiddelde gezinsgrootte was 3½ à 4 kinderen, waarvan dan telkens één de volwassenheid niet haalde.

In Friesland was het Huis Nassau-Dietz, waaruit de stadhouders voortkwamen:

Willem Lodewijk 1584-1620
Ernst Casimir 1620-1632
Hendrik Casimir I 1632-1640
Willem Fredrik 1640-1664
Hendrik Casimir II 1664-1696
(Stad en Lande had zich onder Frederik Hendrik geschaard van 1620-1625, daarna weer de friese stadhouders.)

De eerste twee waren graaf van Nassau. Hendrik Casimir en Willem Frederik, broers, waren graaf van Nassau-Dietz, de tweede wordt vorst van Nassau-Dietz in 1652, evenals zijn twee opvolgers, waarvan de laatste, Johan Willem Friso 1696-1711, in 1702 Prins van Oranje wordt.
Jochem Hendriks maakte mee dat in 1647 een bepuinde trekweg werd aangelegd van Dokkum naar Leeuwarden, en dat de trekvaart naar Strobosch wordt overgenomen van de Kollumer en tussen 1654 en 1656 met behulp van de stadhouder wordt uitgegraven. Doordat de turfgraverij op gang kwam, werd de klein-industrie in Friesland bevoordeeld: geen hoge vervoerskosten voor de turf en zo floreerden de steen- en pannenbakkerijen, de zoutziederijen, kalkbranderijen, bierbrouwerijen en distilleerderijen. Vele scheepjes brachten ook de turf uit Friesland naar Noord-Holland over de Zuiderzee, en voeren op de kleine of de grote Oost: hout, rogge, tarwe, gerst, haver en linnen werd ingevoerd, baksteen, dakpannen, kalk, kaas en haring werd uitgevoerd. Drukste vaart vanaf Dokkum, Ameland, Schiermonnikoog was op Hamburg, Bremen, Noord-Friesland en Oost-Friesland; veelal kleine scheepjes met 3 à 4 personen aan boord, die langs de kust vóór de Wadden langs voeren! Wanneer men geld wilde beleggen, dan kocht men parten in verschillende schepen, zie de

boedelbeschrijvingen van Hendrik Izaaks en Jochums, Yzak uit 1779 en 1783! Ook in huizen en land werd belegd - verschillende Van der Werffs hadden meerdere huizen - te zien in het Reëel Cohier.

In Dokkum is een tijdlang de Admiraliteit van het Noorden gevestigd geweest: geen gelukkige keuze wat toegang tot zee betreft, maar waarschijnlijk gekozen, vanwege de veiligheid en de nabijheid van de prov. Groningen, die er ook bij betrokken was. Veel stelde het tenslotte niet meer voor en in 1644 is de zaak overgebracht naar Harlingen, dat juist zijn haven had uitgediept. In Dokkum is nog wel in 1640 een jacht voor de stadhouder Hendrik Casimir gebouwd; hij sneuvelde vóór hij er mee kon varen, zijn broer heeft het jacht wel een paar maal gebruikt, maar kreeg dan weer moeilijkheden met de Staten, die de kosten van gebruik te hoog vonden. Toen Willem Frederik stierf, gaf zijn weduwe het jacht maar snel aan de Staten, die het in de volgende oorlog meestuurden, waarin het verloren ging. Heeft Jochem Hendriks aan dit jacht meegewerkt?

Een studie over de friese scheepsbouw bestaat niet: schepen werden gebouwd aan de Zaan, in Rotterdam en Amsterdam, desnoods in Harlingen - maar dat kleine spul van die miniscule werfjes bestaat niet in de ogen van de schrijvers van algemene of maritieme geschiedenis van Nederland!
"Van Dokkum varen veel schone schepen", zegt een oud rijm over de friese plaatsen, maar waar die vandaan kwamen en hoe ze er uit zagen... Een schip is een schip, zoals een Chinees een Chinees is!
Welke schepen kunnen onze voorouders nu gebouwd hebben, afgezien van het stadhouderlijk jacht? De haringvissers van de Eilanden en van West-Dongeradeel lieten hun schepen in Dokkum bouwen: dus pinken en later snikken. In 1483 wordt in een stuk over Ameland al over pinken gesproken, waarmee gevist werd. In 1649 is een accoord gesloten tussen de stad Dokkum en de Heer van Schiermonnikoog, waarin o.m. bepaald wordt: "dat de Ingesetenen van den Eijlande Schiermunckoogh tot alle tijden soo bij nacht als bij dage met haren vis door de stadt Doccum mogen vaeren, waertoe de portier gelasticht sal worden door te laten mits de stadt uyt Ieder snick ofte scuit...".
Met snikken werd dus ook gevist, maar toen tengevolge van de concurrentiestrijd met de Engelsen de haringvisserij sterk achteruit liep, gingen de Eilandbewoners steeds meer op de vrachtvaart over, waarvoor de snik

ook gebruikt kan worden, evenals voor strandroverij! Op de snikken bestond de bemanning veelal uit de schipper, twee volle matrozen en een jongen, volgens S.J. van der molen in zijn boekje: Vissers van Wad en Gat.
Naast en na de vissersschepen, de koopvaardij. Naast de snik in de 18e eeuw vooral kof en smak. Dat blijkt ook uit de boedelbeschrijving van de erfenis van Hendrik Yzaks!

Eén en ander over familiewapens.
R. H. Postma.

Enige tijd geleden viel er bij mij een schrijven in de bus betreffende het "enige echte familiewapen Postma", ook u meneer Postma... enz. U kent dat soort brieven vast wel. Toevallige woont er bij mij in de straat een naamgenoot die, voor zover bekend, geen familie is. Hij kreeg, u raadt het al, hetzelfde aanbod. Meestal krijgt u een afbeelding in zwart/wit en kunt dit in kleur afgebeeld bestellen, glas in lood, op tegels o.i.d. en tegen een forse prijs. De makers van deze wapens zijn commercieel gericht en leveren u als u bestelt tevens enige genealogische gegevens die bij het wapen horen. U zult dan al snel ontdekken dat het meestal een andere familie is met dezelfde naam. Misschien voerde die familie inderdaad dat wapen. Dat geeft u niet het recht om het wapen ook als het uwe te voeren omdat familiewapens wettelijk beschermd zijn. Weet dus waar u aan begint!
Mocht u voor uw publikatie toch graag over een familiewapen willen beschikken, dan kunt u dat nog steeds laten ontwerpen. Er zijn in Nederland diverse heraldische kolleges aktief. De Fryske Rie foar Heraldyk is één van de oudsten. Deze Heraldische genootschappen zijn niet commercieel en zullen uw persoonlijke gegevens en wensen proberen te realiseren in een mooi wapen. Mocht u plannen in deze richting hebben, dan kunt u kontakt opnemen met de schrijver dezes en anders vindt u in een vorig nummer meer namen en adressen van leden van de Fryske Rie foar Heraldyk.

HET LAGER ONDERWIJS ROND 1850 (2)

door S.H.TIESMA

III. OVERHEID, KERK EN SCHOOL; het onderwijs een complexe, vaak kwetsbare, aangelegenheid.

In het kader van dit artikel wil ik de bemoeienis van de overheid en deels ook die van de kerk met het onderwijs slechts beknopt weergeven. De inzichten en belanggen verschilden van aanmerkelijk en veroorzaakten soms spanning, vooral plaatselijk, maar brachten door overleg en gezamenlijke inspanning ook vele veranderingen en verbeteringen tot stand. Als mensen van de 20e eeuw moeten we ons wel realiseren, dat in de 19de eeuw niet alleen het verkeer zich stapvoets voortbewoog. Opvallend is ook dat er blijkbaar in de pers zo weinig over het onderwijs werd geschreven. Het Repertorium van Friesland's Verleden. samengesteld door Kalma, bevat uitermate weinig verwijzingen naar artikelen betreffende school en onderwijs. Het "waarom" weet ik niet.

De Schoolwet van 1806 maakte onderscheid tussen openbare en bijzondere scholen; deze begrippen hadden toen echter een andere betekenis dan nu. Openbare scholen werden geheel of ten dele gefinancierd door de overheids- dan wel de kerkelijke kas. Alle andere scholen werden aangemerkt als bijzondere scholen, ingedeeld in twee categorieën. Die der eerste klasse, uitgaande van verenigingen, zoals de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen of diakonieën; die der tweede klasse, bekostigd door de ouders door middel van o.a. schoolgelden.

Overeenkomstig de wetgeving waren de openbare lagere scholen in feite algemeen christelijk, toegankelijk voor iedereen. Alleen DIE christelijke waarden konden aan de orde worden gesteld, waarover alle christelijke kerken het eens waren. Dus hoorde op school niet thuis wat kerken verdeelde. Om de "neutraliteit" te handhaven, in feite ook te controleren, was het geestelijken vanaf 1842 toegestaan om te controleren of er niets werd geleerd, wat andersdenkenden kon krenken. Dominees, pastoors, en ook wel eens rabbi's, maakten hiervan gebruik. Zo kon het bijv. gebeuren, dat *een zekere Kok, zich noemende leeraar bij de afgescheidenen,* de school te Birdaard bezocht, waar hij *terstond aanmerkingen maakte op eene zedekundige les, door hem, onderwijzer, op het bord geschreven.* Later stichtte deze

de Kok een schooltje, voor zo'n 20 tot 30 kinderen. Meer wil ik over dit onderwerp niet schrijven. Het is echter duidelijk dat in een aantal plaatsen grote spanningen zijn ontstaan, die soms een dorpsgemeenschap verdeelde in twee kampen. En hoe onze voorouders daarbij betrokken waren of geraakten, blijft dikwijls een onbeantwoorde vraag.

Tengevolge van eerdergenoemde wet werden o.a. provinciale commissies van onderwijs ingesteld en de functie van Schoolopziener werd gecreëerd, vallende onder genoemde commissies. Zij waren o.a. verantwoordelijk voor inspectie en voor af te leggen examens.
Per Algemene Schoolorde werden regels gesteld betreffende de interne gang van zaken op scholen. Eén van de belangrijkste regels bepaalde dat onderwijs klassikaal in plaats van hoofdelijk diende te geschieden. Voor die tijd waarlijk een ware omwenteling! Voorts kon er zonder vergunning geen school worden opgericht en kon niemand voor de klas gaan staan, tenzij te zijn geslaagd voor een der vier klassen van onderwijzer-examens.
Ook kenden vele gemeenten vanaf vorige eeuw commissies voor het toezicht op het onderwijs. Zij adviseerden o.a. over het plaatselijke schoolreglement en de oprichting van nieuwe scholen.
Het stellen van algemeen geldende regels door de centrale overheid was één zaak; het in de praktijk brengen van die regels tot in de kleinste gemeenten en de kleinste scholen, was echter een zaak van lange adem.

Over de financiering van het onderwijs is - ik zou haast zeggen: per definitie - altijd veel te doen geweest. En dat de kerk een belangrijke rol bleef spelen, blijkt uit een opmerking van Smeding in zijn eerdergenoemde publikatie:
- "de financiële koppeling is gebleven tussen kerk en plattelandsschool, waardoor de school de facto kerkschool was gebleven en de jure staatsschool was geworden";
- de daaruit voortvloeiende ongewenste sociale positie van de dorpsonderwijzer, die financieel afhankelijk was van de kosterijgoederen of de kerkvoogdij, de grietenijkas en het schoolgeld dat hij zelf moest innen."

Ook schoolgelden waren een bron van zorg, alhoewel het niet zo was dat in alle gemeenten te allen tijde schoolgeld is geheven. Een groot aantal huisvaders en zeker ook huismoeders, had gewoon de "centen", heel letterlijk! niet om voor scholing te betalen. Later kom ik op dit aspect nog eens terug.

Ten aanzien wat hiervoor is gezegd over de rol van overheid en kerk is het volgende uit het "Algemeen Overzigt van den staat van het middelbaar en lager onderwijs gedurende 1852" wellicht illustratief:
Ter verbetering van het lot der onderwijzers werden op 10 plaatsen, deels de schoolgelden verhoogd, deels toelagen verstrekt, buiten de subsidiën van rijkswege.
Er bestond toentertijd geen algemeen geldende salarisregeling en de onderlinge verschillen waren verbazend groot; 128 onderwijzers verdienden minder dan f. 200,- per jaar, terwijl er enkele tientallen meer verdienden dan f. 600,- en 11 meer dan f. 1.000,-. In hoeverre rang, leeftijd en staat van dienst een rol speelden, is mij niet bekend; dat ze een rol speelden is zeker.

Ook blijkt dat onderwijzers medewerking ondervonden van *6 plaatselijke schoolcommissies (te Leeuwarden, Harlingen, Sneek, Franeker, Bolsward en Dockum en der 37 commissies van plaatselijk toevoorzigt met hare subcommissiën van de overige 5 steden en 52 plattelandsgemeenten.*
In het licht van het bovenstaande - vermeld in een provinciaal verslag - is de volgende paragraaf uit het Verslag van de Schoolopziener van het derde schooldistrict, eveneens over 1852, opmerkelijk: *De Commissies van plaatselijk Toezigt op de scholen, hebben zeer weinig teekenen van leven gegeven.*

DE KERK NAM IN ELK DORP EEN BELANGRIJKE PLAATS IN

Met betrekking tot de bezittingen vermeldt het Algemeen Overzigt:

Onder de gezamenlijke leerinrigtingen telde men 94 scholen, die door de burgerlijke gemeenten zijn daargesteld, 238 die van kerkelijken oorsprong zijn, (als 85 waarvan de leervertrekken en onderwijzerswoningen nog aan de hervormde kerkvoogdijen behooren en onderhouden worden, 47 waarvan de schoollocalen en 106 waarvan tevens de woningen aan de burgerlijke gemeenten zijn overgegaan), alsmede 16 waarvan de oorsprong alsnog twijfelachtig is.

In Wirdum, onder Leeuwarden, kwamen grietenijbestuur en kerkvoogdij in 1829 overeen, dat de grietenij het traktement van f. 225,- zou betalen voor de onderwijzer, die tevens koster en organist was (een veel voorkomende combinatie) en de kerk als contraprestatie het onderhoud van schoolgebouw, meubelen en onderwijzerswoning. In 1841 kwam de zaak anders te liggen, want er kwam "een verbazend ruim en groot gebouw, waaraan geen kosten zijn bespaard, trouwens alles voor rekening van de Grietenij besteed". Ter gelegenheid van de opening "wierden de kinderen afwisselend met Koek en Bier gediend".
En soms kom je in de rapporten een gewone - of juist niet gewone? - burger tegen. In 1846 schonk de "Edelachtbare Heer van Sytsama" glasgordijnen aan de school te Birdaard. Misschien fleurden die de school enigszins op, want (zo staat ergens vermeld): *woning en school zijn in eenen zeer matigen staat,*

Velen hebben zich voor het onderwijs ingezet, maar aangezien het toch een complexe zaak betrof, zal e.e.a. ook vaak aanleiding hebben gegeven tot misverstanden en wellicht ook mistoestanden. In de diverse archieven zal mijns inziens interessante informatie te vinden zijn voor degenen die zich een gedetailleerd beeld willen vormen over het wel en wee van het onderwijs in een bepaalde plaats of regio.

IV. <u>LEERSTOF EN ONDERWIJSMETHODEN;</u>
langzaamaan komt er verbetering, maar plaatselijke verschillen blijven bestaan. Het was destijds echt l a g e r onderwijs!

Uit "Meer kennis meer kans" van Dasberg en Jansing is het volgende illustratief voor de lagere school zo omstreeks 1850. Zij gaan uit van een denkbeeldige leerling die in 1840 is geboren en in 1846 voor het eerst naar school gaat. Hij doet dat om er te leren lezen en schrijven. Meer niet, want betalen voor meer dan twee vakken is te duur voor zijn ouders, eenvoudige landarbeiders. Hij zit in een lokaal met kinderen van verschillende leeftijd en kennisniveau. Als hij een leesles af heeft, gaat hij naar voren en wordt overhoord door de meester; soms een kwekeling van nog maar 14 of 15 jaar. Terwijl zijn ouders nog zoeken naar een mogelijkheid om ook het geld op te brengen om hem te laten leren lezen en rekenen, wordt ook op deze plattelandsschool het hoofdelijk betalen per vak vervangen door het klassikale systeem, met één prijs vor een uniform pakket aan vakken. Hij mag voortaan niet meer door de klas lopen om zich te laten overhoren, maar moet wachten op een overhoorbeurt of moet hardop met alle andere kinderen van zijn niveau (er zitten in een klas drie niveaus) een tafel opdreunen of een gezang zingen. Enerzijds was schoolgaan geen lolletje; je moest er vaak hele einden voor lopen, je kon er flink gestraft worden met een fikse tik met de "plak" op je vingers. Je zat ongemakkelijk of banken zonder rugleuning en als je je beurt miste, moest je soms urenlang met een "ezelsbord" om je nek voor schande staan, voor in de klas. Anderzijds had je meer tijd om met vriendjes te spelen en was het op school toch niet zo zwaar als het werken op het land. En als je dan nog een onderwijzer trof die mooi kon vertellen over ridders en rovers of over de tachtigjarige oorlog, en je zelf het lezen een beetje machtig werd, dan viel het op school toch nog wel mee. Daar kwam nog bij, dat vanaf 1848 het toedienen van lijfstraffen werd verboden. Alhoewel ik betwijfel of en in welke mate lijfstraffen voortaan taboe werden; zelfs uit mijn eigen jeugd herinner in me wel anders.

SCHOOLBANKEN MET EEN RUGLEUNING: OMSTREEKS 1850 EEN NOG ONGEKENDE "LUXE".

WAARIN WERD JE ONDERWEZEN EN WAT KON JE ER LEREN?

Na deze wat geromantiseerde, maar op de feitelijke situatie berustende impressie, thans enkele fragmenten uit het "Algemeen Overzigt van den staat van het middelbaar en lager onderwijs in Friesland gedurende 1852" samengesteld door de provinciale Commissie van Onderwijs. Volgens deze commissie heeft het schoolwezen *op de meeste plaatsen aan zijne bestemming voldaan en is over 't algemeen, niet slechts uit- maar ook inwendig in bloei toegenomen.*

- *... was het onderwijs op de meeste plaatsen naar de eischen des tijds en de behoeften der leerlingen ingerigt en had de strekking om niet slechts nuttige, onontbeerlijke kundigheden onder alle standen der maatschappij te verspreiden, maar ook beschaving en zedelijkheid bij het opkomend geslacht aan te kweken.*
- *Het lezen werd bijna overal naar de klankmethode onderwezen, waarbij de onderwijzers zich meer en meer toelegden om de kinderen eene duidelijke en zuivere uitspraak bij een natuurlijken leestoon te doen verkrijgen. Voorts maakten de meesten een gepast gebruik van de leesstof, zoowel om de kennis der jeugd uit te breiden en haar verstand te oefenen, als om zedelijke, godsdienstige beginselen in te prenten.*
- *Bij het schrijfonderwijs was ook in het afgeloopen jaar hier een daar vooruitgang op te merken, die zoowel aan de invoering van betere (veelal gedrukte) schrijfvoorbeelden valt toe te schrijven, als aan den toenemenden lust der onderwijzers, om zich zelfe, ook bij de maandelijksche vergaderingen in de schrijfkunst te volmaken. (...) dat verschillende onderwijzers hun leerlingen nog te lang op de lei en te weinig op het papier laten schrijven.*
- *Het onderwijs in de rekenkunst bepaalde zich bij de meeste scholen bij de theoretische en practische behandeling der voornaamste en onontbeerlijkste regels. Slechts hier en daar strekte het zich uit tot oefeningen in de stel- en meetkunst.*
- *De berigten aangaande het zangonderwijs getuigden weder van eenen toenemenden vooruitgang. Op verscheidene plaatsen worden de leerlingen dagelijks geoefend,..., niet slechts in het uitvoeren van één- en veelstemmige zangstukken, maar ook in de grondregels der zangleer. Op vele plaatsen, zelfs ten plattelande, worden deze oefeningen ook buiten de gewone schooluren, in afzonderlijke lessen, zangscholen of zanggezelschappen voortgezet.*
- *Ofschoon de taalkunde slechts in weinige der grootste, meestal burgerscholen, als afzonderlijk leervak behandeld werd, trachtten de meeste onderwijzers hunne leerlingen met de voornaamste taal- en spelregels bekend te maken.*
- *Van de geschiedenis, inzonderheid van de vaderlandsche en bijbelsche, werden slechts de voornaamste bijzonderheden aan de leerlingen medegedeeld en met hen besproken, meestal bij de leesoefeningen. Ook hadden eenige onderwijzers de gewoonte om in bepaalde lessen levensschetsen van bekende menschen en merkwaardige gebeurtenissen, ook uit de algemeene geschiedenis voor te lezen of te verhalen.*

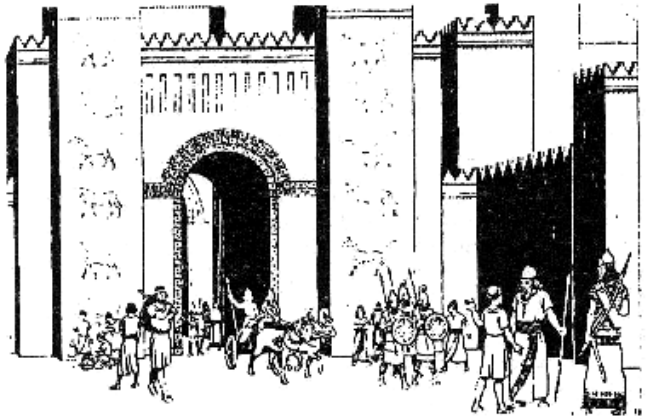

EN ALS JE 'T GOED TROF, VERTELDE MEESTER OVER VERRE LANDEN EN AVONTUURLIJKE REIZEN

- *In de aardrijkskunde werd op de meeste scholen mede onderwijs gegeven, ofschoon het zich meestal niet veel verder uitstrekte dan tot de beschrijving van de provincie en het vaderland.*
- *Eindelijk werden ook in eenige scholen beknopte natuur- en landbouwkundige handleidingen gelezen en door de onderwijzers, zooveel doenlijk was, op eene eenvoudige wijze verklaard.*
- *Omtrent de schooltucht zijn bij de commissie vrij gunstige berigten ingekomen. (...) De meeste onderwijzers wisten door eenen vaderlijken ernst en de aanwending van gepaste beloningen en straffen de leerlingen te besturen, hun tot pligtsbetragting aan*

te sporen en van kwade gewoonten en slechte neigingen af te houden of te genezen. Over de toepassing van ongeoorloofde strafmiddelen zijn geene klagten ingekomen.
- *Met betrekking tot den staat van het onderwijs zijn 61 openbare scholen als zeer goed, 246 als goed, 38 als matig en 3 als slecht opgegeven.* (Zoals eerder opgemerkt: de benaming "openbare" scholen had destijds een andere betekenis dan tegenwoordig).

Bij het vergelijken van het bovenstaande rapport over Friesland met verslagen van schoolopzieners in de noordelijke districten, blijkt duidelijk dat ook leermiddelen en schoolgebouwen aanmerkelijk zijn verbeterd. Maar die verbeteringen betekenden wel een vooruitgang in vergelijking met voorgaande jaren, maar naar latere maatstaven waren ze niet zo geweldig. Ter verduidelijking van en ter toelichting op de toen heersende omstandigheden het volgende uit eerdergenoemde verslagen.
... *Enkele localen echter maken hierop een ongunstige uitzondering en behooren of geheel vernieuwd, of hersteld en vergroot te worden. Het trok mijne aandacht, dat in bijna alle nieuwe en daaronder zelfs fraai gebouwde scholen, geene houten maar steenen vloeren van platgelegde klinkers gemaakt waren, waarschijnlijk met het doel om daardoor het geraas der klompen enz,. te verminderen.*
Ook blijkt het dat in een aantal scholen *weinig vooruitgang met de tijd te bespeuren viel.* Bovendien was nog vrijwel overal de uit de tijd geraakte spelmethode in zwang. Dit lag echter meer aan tegenwerking en de weinige echte belangstelling van de ouders dan aan een gebrek aan kennis bij of bereidheid van, althans de meeste, onderwijzers.
Over Ferwerd werd gerapporteerd dat er 65 jongens en 60 meisjes op school aanwezig waren tijdens het bezoek van de schoolopziener. Deze grote groep kreeg les van twee onderwijzers. De schoolopziener meldde: *Minder goed beviel mij het lezen, althans in de lagere afdeelingen, waar de kinderen ook te veel ledig zaten en niet eens leyen hadden om zich met teekenen of schrijven bezig te houden. ... Van het rekenen uit het hoofd werd hier weinig of geen werk gemaakt, zoodat zelfs de leerlingen der hoogste klasse geene eenvoudige en gemakkelijke opgaven konden oplossen. Daarentegen werden zij veel geoefend in het maken van schriftelijke opstellen.* De kwaliteit en persoonlijke voorkeur van een onderwijzer zal een grote rol hebben gespeeld. Zoals uit de hoofd-

stukken V en VI zal blijken, zat er heel wat kaf onder het koren.
Hallum had in 1847 een groot en nieuw schoolgebouw en daarin twee schoolvertrekken. Het ene bevatte 72 en het andere 85 kinderen (tesamen dus 157!). Op de schoollijst kwamen evenwel 225 kinderen voor. Ik denk dat de onderwijzers er toch niet al te rouwig om zijn geweest dat niet alle leerlingen elke dag kwamen opdagen. Ook op deze school werd weinig uit het hoofd gerekend en het stelsel van maten en gewichten was niet volledig.

Er bestonden destijds vaak grote verschillen in kwaliteit en geschiktheid van scholen en schoollokalen; er viel dikwijls heel wat op aan te merken. Hetzelfde gold voor schoolborden, wandkaarten, hulpmiddelen (zoals maten en gewichten), schrijfgerei, enz. De meester moest zich vaak behelpen en was hij kreatief, dan loste hij een aantal problemen redelijk op. Bijvoorbeeld door het zelf op de wanden tekenen van landkaarten. En dat de onderwijzer soms echt wel wat voor zijn school over had, blijkt uit het feit, dat de school in Hallum in 1853 *wel voorzien is van schoolmeubels, die echter grootendeels het eigendom des onderwijzers zijn.*
Ook in dit opzicht is geleidelijk aan vooruitgang te bespeuren; in 1850 was de situatie vaak al een stuk verbeterd ten opzichte van circa 1835. Maar her en der bleef het tobben.

Dit hoofdstuk bevestigt toch wel de subtitel van deze serie artikelen: NOG WEINIG KANS OP MEER KENNIS.

W o r d t v e r v o l g d.

VRAAG EN ANTWOORD/AANBOD

R.Tolsma

De afgelopen tijd kreeg de vereniging van een aantal leden genealogische gegevens ter beschikking. Deze gegevens worden opgeborgen in ons archief en zullen terzijnertijd een plaatsje krijgen in het door Henk Aartsma uitgegeven "Overzicht". Om in tussentijd leden opmerkzaam te maken op deze gegevens volgen hieronder enkele korte karakteristieken van het materiaal.
Van P. Kloosterman te Zuidlaren werd ontvangen "Het voor- en nageslacht van Pieter Johannes Kloosterman (1733-1813)". Het betreft een nog niet voltooide beschrijving (22 pagina's) van

een familie uit Kollumerland. De familienaam zou afkomstig zijn van de plaatsnaam Veenklooster. Aardig is dat bij de aanname van de familienaam in 1812 nog "Van Klooster" werd opgegeven, een naam die al vrij snel werd veranderd in Kloosterman. Vrijwel de gehele beschreven periode (tien generaties omvattende) woonde deze familie in Kollumerland: Westergeest, Kollumerzwaag, Veenklooster, enz. De oudste tot nu toe gevonden voorvader, een Johannes Pijtters, werd waarschijnlijk in 1714 in Damwoude geboren. Hij overleed in 1775 in Oudwoude. De heer Kloosterman denkt nog zo'n vier jaar nodig te hebben om deze genealogie te voltooien.
De "Genealogie van Gerardus Sjoerds" werd aangeleverd door Mente Holwerda van Metslawier. De even na 1720 geboren Anjumer Gerardus Sjoerds trouwde met Grietje Sydses. Zoon Brand Gerhardus nam als familienaam Dijkstra aan, waarschijnlijk geïnspireeerd door de in Anjum alom aanwezige zeedijk. Nadat in de vierde generatie Brand Harmens Dijkstra nog in 1897 te Oostmahorn was overleden, maakte de vijfde generatie de grote oversteek naar Amerika. De eerste woonplaats aldaar was Grand Rapids in Michigan. De familienaam blijft Dijkstra maar de voornamen veranderden: Harmen wordt Herman, Bert wordt Brunt, Jan wordt John. De laatste generaties van deze negen bladzijden tellende genealogie vermelden alleen nog maar Amerikaanse namen: Randall, Dean en Harvey.
Hoe in de "eenvoudige" familie De Roos, afkomstig van Dokkum, "dure" namen als Aletta, Catharina en Helena voor konden komen blijkt uit een vier bladzijden tellend opstel, aangeleverd door Jaap Heeringa. Klaaske Willems de Roos, geboren in 1780 te Dokkum bleek in 1808 bij de familie Smeding Op de Brol te Leeuwarden te wonen, waarschijnlijk als dienstmeid. Smeding was getrouwd met Helena Aletta Siderius. Klaaske de Roos kreeg in 1812 een onecht kind met de naam Jantje. Haar tante Jantje Willems de Roos (zuster van Klaaske) trouwde met Friedrich Hermann ten Haeff, wiens moeder Clara Catharina Francesca Bock heette. Zo kon het gebeuren dat in 1830 bij de Aalsumerpoort te Dokkum wonen:
Aletta Johanna de Roos en Catharina Helena ten Haeff, beiden dochter van een Jantje W. de Roos. Andere families die in dit opstel voorkomen zijn: Ronner, Joustra, Semler, Koumans, Vitringa Coulon (vooral in deze laatste familie komen later eveneens de namen Helena en Aletta voor).
Voor de heer J. Nijenhuis te Dokkum werd een korte genealogie uitgezocht. Oudst gevonden voorvader Jacob Hendriks werd

omstreeks 1700 geboren in Jubbega. Zoon Hendrik Jacobs nam in 1811 de naam "Nijhuis" aan, een naam die naderhand gewijzigd werd in Nijenhuis. Een tegenwoordiger van het zesde geslacht, Jouke Pieters Nijenhuis, woonde nog altijd in dezelfde omgeving: Katlijk, Mildam, Oudeschoot, Schurega enz.
Jaap Heeringa heeft (i.o.) onderzoek gedaan naar de herkomst van de familienaam Haakma. Zoals reeds door de opdrachtgever werd verondersteld, is deze naam afkomstig van de boerderij Haakma te Holwerd. Er zijn zelfs twee boerderijen met de naam Haakma: Groot en Klein Haakma. Jan Jochems, in 1811 de aannemer van de familienaam Haakma, woonde jarenlang op Groot Haakma, vertrok in 1796 naar Engwierum, maar moet nog genoeg binding met de boerderij hebben gehad om Haakma als familienaam aan te nemen.
Wie gegevens van de familie Drost heeft, of daarnaar op zoek is, kan kontakt opnemen met: Studiegroep Drost, p/a J.S.P. Drost, Couperuslaan 6, 1422 BD Uithoorn (tel. 02975-63646).
Mente Holwerda van Metslawier kwam in kontakt met Marieke Dekema. Deze heeft een groot aantal gegevens van de familie Dekema, Decama of Deckaema (o.a. Juw Jarichs Dekema), een familie die teruggevonden is tot 1014. Zij zoekt nog gegevens van een Dekema ridder die rond 1400 op Schiermonnikoog woonde. Deze was ondermeer lid van de orde van het Gulden Vlies. Wie heeft hierover meer gegevens of kan anderszins iets over deze familie meedelen. Uit de kontakten met Marieke Dekema is verder gebleken dat de Dekema's die in en rond Anjum wonen/woonden eigenlijk Dijkema zouden moeten heten. Volgens akte 462 van 27 december 1811. Later is de ij bij verschrijving veranderd in een e.
Mente Holwerda heeft bij de redaktie een diskette ingeleverd met een opgave van de gegevens welke zich bevinden op het BBS van het NGV en op het BBS van Jan Meijer. Daarnaast is het NGV begonnen met de uitgave van een digitaal tijdschrift, waarvan het eerste nummer ook op deze schijf staat. Belangstellenden kunnen zich wenden tot de redaktie.
Oproep.
Gezocht: mensen die mee willen werken aan een artikelenreeks over (verdwenen) molens in Dongeradeel ten behoeve van publicatie in de krant (NDC e.a.), tevens te gebruiken bij het ontwikkelen van lesmateriaal ten behoeve van het onderwijs. Reacties of nadere informatie: St. Monumentenbehoud Dongeradeel, tel. tijdens kantooruren: 05190-93134, vragen naar dhr. Dragt.

Over onze auteurs

Met ingang van deze Sneuper zal worden geprobeerd om, op verzoek van onze lezers, een korte levensbeschrijving van de auteurs op te nemen. De eerste c.v.'tjes vindt u hierbij. De redaktie zou gaarne zo'n c.v. ontvangen wanneer er een artikel wordt ingeleverd.

Jannie Broersma-Haaijer werd geboren in Ferwerd, woonde vrijwel haar hele leven in Dokkum en heeft belangstelling voor de geschiedenis van Dokkum en zijn inwoners. Momenteel woont zij aan De Kobbe.
Reinder H. Postma werd in 1957 geboren in Ee, volgde een onderwijzersopleiding en is direkteur van een basisschool in Oudwoude. Publiceerde familieboeken Postma en Hiemstra en een kwartierstaat-genealogie Te Nijenhuis. Speciale belangstelling voor heraldiek.
Reinder Tolsma werd geboren in 1950 te Lollum, Wonseradeel. Volgde een onderwijzersopleiding in Sneek en werd leraar te Oosternijkerk. Publiceerde over dorpsgeschiedenis, boerderijen en familiegeschiednis

INHOUDSOPGAVE

46	Redaktioneel	E.S. Smits
47	Bestuurlijk	G.M.J. de Weger
48	Ledennieuws	E. Smits
49	Verslag "Expo '95"	E. Smits
	Genealogie	
50	Van der Werf(f) - Dokkum (7)(8)	D. van der Werff
54	Gezinsstaat Van der Kooi	R.H. Postma
	Heraldiek	
80	Een en ander over familiewapens	R.H. Postma
	Levensbeschrijvingen	
55	Jeugdherinneringen (2) - Pieke	J. Broersma-Haaijer
	Streekgeschiedenis	
56	De Klok van Lioessens	D. Douma
57	Plaatsnamen en gemeenten	O.F. Vos
59	De Franse tijd in Rinsumageest	
61	Teletekst	
62	Het Kollumer Oproer c.a.	R.H. Postma
69	Dokkum in gevelstenen (6)	W.K. Smits
	Achtergronden	
71	Zoektocht door archieven (6)	F.A.W. Noordhuis-Van 't Land
81	Het Lager Onderwijs rond 1850 (2)	S.H. Tiesma
	Varia	
89	Vraag en antwoord/aanbod	R. Tolsma
92	Inhoudsopgave	

het Admiraliteitshuis

Streekmuseum
Diepswal 27 te Dokkum,
05190-93134

Beneden: Dokkumzaal, kasten, weeshuis

In de benedenzaal prachtige antieke kasten, schilderijen van Dokkumer meesters, herinneringen aan het Dokkumer Weeshuis en een enkel scheepsmodel (o.a. het Friese Statenjacht).

Boven: dorpen/sneupers-zaal, volkskunst

Op de bovenzaal, die vooral de sneuper oftewel de snuffelaar onder u zal aanspreken, zijn vele vitrines met Friese volkskunst uit de 18de en 19de eeuw, zoals koekplanken, hout- en beensnijwerk, sieraardewerk, maar ook Dokkumer aardewerk, voorts rookgerei, gewichten, oude wandelstokken, noem maar op.

Zolder: textiel, diorama's

Op de hoge zolder zijn vier prachtige diorama's (scenes achter glas), waar iedereen, vooral ook kinderen, altijd van in de ban raakt: een doopscene, twee met kustvissers en een scene met een taaikoekverkoopster. Verder is hier textiel (bijv. merklappen) te zien.

Zilverkamer

Het kostbaarste deel van de verzameling tenslotte is sinds 1987, toen het museum zijn 50-jarig bestaan vierde in een aparte zilverkamer onder gebracht. Hier vindt u het prachtige Friese (vooral Dokkumer) zilver: zoals herinneringslepels, kerk-en tafelzilver, en zilver en goud bij de streekdracht. Ook zijn er enkele muntschatvondsten te zien.

Entree: terpvondsten en wisselposities

In het 18de eeuwse entreegebouw, waar op de verdieping wisselende exposities worden gehouden, vindt u de oudste voorwerpen: de meestal simpele gebruiksvoorwerpen uit de terpentijd, toen de zeedijken er nog niet waren; en de kostbaardere voorwerpen uit de kloostertijd.

Kelder: dia's, gevelstenen

In het prachtige en sfeervolle Admiraliteitsgebouw, dat zelf al zeer de moeite van het bekijken waard is, zijn vier expositieverdiepingen. In de kelder vindt u o.a. gevelstenen, een petroleumkar, bokkewagen, en een verfwinkeltje. Ook wordt een diaprogramma getoond.

Openingstijden: ma. t/m za. 10 - 17 uur
van 1 okt. - 1 april idem 14 - 17 uur